

DENKWIJZER
DW

**WETENSCHAPPELIJK INSTITUUT
VAN DE CHRISTENUNIE**

Jaargang 13 | Nummer 3 | december 2013

Tips van Ben Tiggelaar

Politiek en voetbal

De stad wint, de regio verliest

De Eerste Kamer: hoe verder?

Lokaal leiderschap en het Koninkrijk

VOORwoord

Lokaal leiderschap en het Koninkrijk

"Zoek eerst het Koninkrijk van God, dan volgt de rest vanzelf." Dat *vanzelf* kan wat al te gemakkelijk overkomen, maar de oorspronkelijke woorden van Jezus zelf verwijzen naar de Gever van deze rest. Managementdenker Ben Tiggelaar koos het als levensmotto. Een prachtig motto, en ook de rode draad van dit nummer. Lokale (en andere) politici binnen de ChristenUnie laten zich immers leiden door wat Jezus voorheeft men hen en de samenleving. Ze zoeken het belang van alle burgers, niet alleen van een specifieke groep. Allen zijn immers gemaakt naar Zijn beeld.

Lead like Jesus

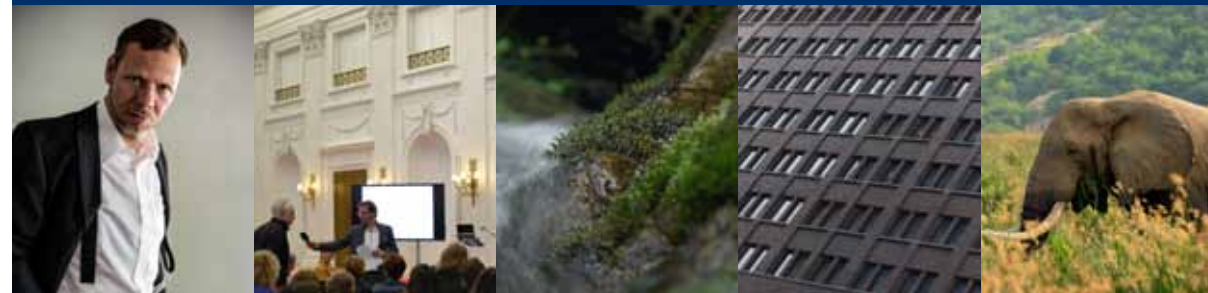
De komende maanden zal veel worden gevraagd van ieders leiderschap, vooral op lokaal niveau. Er moet worden gedebatteerd en geflyerd, vergaderd en onderhandeld. Waar te beginnen? 'Van alles waarover je waakt, waak vooral over je hart, het is de bron van je leven', zegt *Spreuken* 4,23. Ook politiek werk is allereerst iets geestelijks, een zaak van het hart. Centraal staat de vraag: wie dien je? Je portemonnee? Je trots? Je positie? Of sta je in dienst van iemand anders, andermans belang? In *Lead Like Jesus* onderscheiden Blanchard en Hodges het kwartet *heart, head, hands, habits*. Het begint met het hart, de gerichtheid van je leven, dan pas volgen visievorming en de handen uit de mouwen steken. Tot slot zijn *habits* onmisbaar, gewoonten die vormgeven aan een dagelijkse omgang met God.

Publieke herstelwerkzaamheden

Christenen zijn er om oog te hebben voor de noden van iedereen, niet primair voor eigen verworvenheden. Iemand die dat scherp onder woorden brengt is Gabe Lyons (*Herstellers*, 2012). Hij ziet een nieuwe generatie christenen die wil meewerken in het Koninkrijk, erop gericht is een 'spoor van herstel' achter te laten in onze postchristelijke samenleving. Herstellers zijn niet verantwoordigd over immoreel gedrag (als prostitutie), maar voelen zich daardoor juist uitgedaagd om het probleem aan te pakken. Ze zijn cultuurscheppers gericht op het algemeen belang, er niet op uit cool te zijn en door iedereen te worden geaccepteerd, maar geworteld in Christus een eigen weg te gaan. Het verlossingswerk van Christus is niet het einde, maar "het begin van onze samenwerking met God om ons leven en de wereld te herstellen." De ChristenUnie kan als politieke partij een mooie bijdrage leveren aan de herstelwerkzaamheden in het publieke leven. Een goede instelling en motivatie betekent beginnen met de 'eerste dingen': zoek eerst het Koninkrijk van God en zijn gerechtigheid - want als we dat niet als eerste doen, dan zullen we het nooit doen (Sören Kierkegaard).

GEERT JAN SPIJKER, EINDREDACTEUR

INHOUDSOPGAVE

04 - 'Wij gedragen ons kapot' | INTERVIEW MET BEN TIGGELAAR

08 - De oude beweging van levenbrengers | REINIER SONNEVELD

12 - Een fantastisch verhaal voor laffe tijden | HERMAN WEGTER

14 - Politiek is geen voetbal | ROB NIJHOFF

18 - Opnieuw debat over zondagsrust | ANJA HAGA

20 - Kwaliteit met betrokkenheid | JET WEIGAND

22 - Lokaal alcoholbeleid: betutteling? | ANJA HAGA

24 - Naar een economie van het Oude Testament | ALEX TEN CATE

28 - De stad wint, de regio verliest | PETER MULDER

34 - Zorg in een participatiesamenleving | WOUTER BEEKERS EN GEERT JAN SPIJKER

38 - De Eerste Kamer: hoe verder? | ROEL KUIPER EN HARMJAN VEDDER

WETENSCHAPPELIJK INSTITUUT
VAN DE CHRISTENUNIE

ChristenUnie
Bestuursvereniging

DenkWijzer, studieblad van de ChristenUnie. Jaargang 13, nr. 3, december 2013.

Oplage: 6000 | ISSN: 1568-5845

DenkWijzer is een publicatie van het Wetenschappelijk Instituut (de mr. G. Groen van Prinsterer stichting) en de Bestuursvereniging van de ChristenUnie. DenkWijzer wordt toegezonden aan alle donateurs van het Wetenschappelijk Instituut, aan alle bestuurders van de ChristenUnie en aan losse abonnees.

- Meer informatie over abonnement of donateurschap via: wi.christenunie.nl
- DenkWijzer verschijnt 3 keer per jaar.
- Deadline kopij volgende nummer: 01-02-2014

- Donateurschap WI per 01-01-2013: €36,00* per jaar. T/m 26 jaar € 20,00.*
- Donateur WI (kwartaalbetaling) € 9,00 mogelijk met aut. incasso.

*Bij aut. incasso, anders € 2,50 toeslag

Redactie:

Eppo Bruins (hoofdredacteur)
Bort Koelewijn (namens bestuurdersvereniging)
Bernadette van den Berg (namens bestuurdersvereniging)
Wouter Langendoen (namens Tweede Kamerfractie)
Geert Jan Spijker (eindredacteur)

Vormgeving:

frivista | concept & design, Amersfoort

Fotografie:

Folkert Rinkema, ChristenUnie, WI

Druk:

Drukkerij De Bunschoter

Uitgave, redactie en administratie:

Mr. G. Groen van Prinsterer stichting
Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie

Legaten:

Gedenkt u het WI testamentair dan luidt de tenaamstelling: Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie, 'Mr. G. Groen van Prinsterer stichting' Amersfoort. KvK dossiernr. 32084387.

Postbus 439, 3800 AK Amersfoort
Tel.: 033 - 422 69 60 | Fax: 033 - 422 69 68.
Email: denkwijzer@christenunie.nl
www.wi.christenunie.nl
www.bestuurders.christenunie.nl

Mocht u de toezending van DenkWijzer of uw donateurschap willen opzeggen, doe dit dan schriftelijk voor 31 december (per post of via ledenadministratie@christenunie.nl).

© ChristenUnie 2013

Overname van artikelen en/of illustraties uitsluitend na toestemming van de redactie.

BEN TIGGELAAR OVER GEDRAG EN LEIDERSCHAP

‘Wij gedragen ons kapot’

DOOR GEERT JAN SPIJKER **We moeten meer gaan zorgen, voor onszelf en voor onze naasten. Het accent in sociaal beleid verschuift van rijk naar gemeenten, en van gemeenten naar gemeenschappen. Dat vraagt een nieuwe houding en meer actie van burgers en lokale bestuurders. 'Managementgoeroe' Ben Tiggelaar is gespecialiseerd in gedragsverandering en leiderschap. Wat kunnen politici leren van de psychologie? En wat raadt hij ChristenUnie-politici aan?**

De eerste keer dat ik een boek van Ben Tiggelaar las, was tijdens een vakantie in de Ardennen. In het vakantiehuisje stond zijn boek *Doen!*. Ik begon - niet zonder scepsis - het boek te lezen en kon het niet meer wegleggen. Tiggelaar koppelt psychologische kennis aan voorbeelden uit het leven van alledag. Zijn boeken gaan vooral over privé en werk, maar raken ook aan maatschappelijke thema's. Hij werkt vanuit een wetenschappelijke basis en verpakt dat in een toegankelijke stijl, met kleurrijke covers en gelikte slogans. Wie kent niet de boeken - of tenminste de titels - *Dromen durven doen?* (De ChristenUnie hanteerde zelfs enige tijd de slogan 'Geloven durven doen') en *Dit wordt jouw jaar!?* De titels lijken te duiden op optimisme over gedragsverandering, zelfs op maakbaarheidsgeloof. Ten onrechte, naar zal blijken.

Gedragsverandering

In de troonrede werd gesproken over een verandering van verzorgingsstaat naar participatiesamenleving. De overheid treedt terug en roept burgers op om meer voor elkaar te zorgen. Gaat dat zomaar? Kunnen mensen zo'n omslag maken?

Gedragsverandering is niet eenvoudig. Grofweg zijn er twee typen aandrijvingen van gedrag: situationeel en intentioneel. Het eerste gaat over veranderingen van iemands specifieke omstandigheden. Het tweede gaat over persoonlijke keuzes en intenties van mensen om te veranderen. Als mensen voor keuzes staan - zoals: zal ik me laten inenten? - dan vragen ze zich drie dingen af: is dit gedrag nuttig, wordt het gewaardeerd, en kan ik het wel? Als bij al die drie het stoplicht op groen staat dan is er op zijn minst sprake van goede wil om dat gedrag te gaan vertonen. Maar alleen intentie is onvoldoende voor gedragsverandering, onze wilskracht is erg beperkt. De invloed van de situatie is sterk, helemaal als we moe of gestrest zijn. Mensen onderschatten dat. Je kunt duizend keer zeggen dat mensen niet teveel moeten eten, maar onderzoek laat zien dat afmetingen van servies veel belangrijker zijn dan iemands intenties. Grotere soepkommen zorgen ervoor dat mensen meer gaan eten. Kortom, de omgeving en de verandering daarvan heeft een veel sneller en groter effect op gedrag dan het maken van een keuze.

Welke rol kan de politiek spelen bij gedragsverandering? De overheid lijkt me bij uitstek geschikt om omstandigheden aan te passen.

Ik ben net een jaar in de Verenigde Staten geweest en zag daar hoe in New York burgemeester Bloomberg de maat van geserveerde frisdrank probeerde te verkleinen, omdat die zo slecht zijn voor onze gezondheid. Hij moest echter opboksen tegen een enorme lobby van de fastfood industrie die zei: 'Mensen kunnen zelf wel kiezen wat ze willen'. Maar de wetenschap laat zien dat we dingen vaak op de automatische piloot doen, dat we worden gestuurd door de situatie. En aangezien suikerhoudende dranken een grote impact op obesitas-cijfers hebben, was het een goede zet geweest om invloed via de situatie uit te oefenen. Hetzelfde geldt voor maatregelen tegen roken. Uiteraard moet de overheid dat afwegen tegen de menselijke autonomie, teveel sturing wekt irritatie op. Mensen willen serieus genomen worden.

Als omstandigheden zo belangrijk zijn, moeten we dan nog wel wat verwachten van zelfhulp en persoonlijke gedragsverandering? Kunnen we daar niet beter mee stoppen?

Ik vond het grappig te horen over jouw scepsis over zelfhulp. Mijn vraag is dan: wat is het alternatief? Iets als: ik weet prima hoe ik mijn leven moet vormgeven en mijn gedrag veranderen? Laat maar zien, zou ik zeggen! We doen immers niet wat we willen. Meer dan 60% van de Amerikanen heeft stevig overgewicht en ruim 30% is zo dik dat het de gezondheid sterk bedreigt. In Nederland is dat inmiddels al 12%. Willen mensen dat echt? De meeste gezondheidsproblemen in westerse landen worden veroorzaakt door veranderbaar gedrag. Wij gedragen ons kapot! Dat is wat we doen. Is dat omdat we dat willen, omdat we zo goed zijn in zelfsturing? Ik geloof er niks van. Zelfhulp is nodig, maar wel in een sociale context. Laatst deed iemand deze mooie uitspraak: 'Ik had heel wat mensen nodig om het in mijn eentje te redden.'

Maar gaat die zelfhulpbenadering niet teveel van maakbaarheid uit?

Het is juist andersom: mensen die denken geen zelfhulp nodig te hebben geloven te veel in de eigen maakbaarheid. En uiteraard kunnen we onszelf en de wereld uiteindelijk niet redden,

ik ben ook erg blij dat iemand anders de wereld wil redden. Maar die Persoon doet ook de oproep mee te werken in Zijn Koninkrijk.

U schrijft: mensen willen wel veranderen, maar niet verliezen. In Nederland hebben we heel wat te verliezen, in ieder geval als het gaat om rechten en inkomen.

Verlies weegt voor mensen zwaarder dan winst, dat is goed om als politicus te beseffen. Immers, veel veranderingen gaan gepaard met verlies, bijvoorbeeld van zekerheid. Als echter veel verlies dreigt en men beschouwt een politieke ingreep als de oplossing, dan willen mensen wel veranderen.

Willen mensen zo'n participatiesamenleving wel? Willen burgers meer verantwoordelijkheid nemen voor elkaar en hun omgeving?

Als je burgers vraagt of ze in het algemeen een steentje willen bijdragen aan de maatschappij, dan is het antwoord vermoedelijk 'Ja'. Als je hypothetische vragen stelt, dan krijg je sociaal wenselijke antwoorden. Als iemand echter de concrete vraag krijgt om zijn onbekende buurman te wassen, ligt het heel anders. Dan komt het dichtbij en zal het antwoord eerder negatief zijn. Politici moeten dus oppassen te snel met cijfers te gaan schermen van 'burgers zouden dit en dit wel willen'.

Voor succesvolle gedragsverandering acht u een keuze voor een richting belangrijk, evenals het bepalen van een motto of credo. Wat is uw eigen credo?

'Zoek eerst het koninkrijk van God en zijn gerechtigheid. Dan komt de rest vanzelf.' Bij de dingen die ik doe, vind ik het belangrijk om na te gaan wat Jezus Christus van mij vraagt. Ik wil leven in afhankelijkheid van Hem, verlost worden door Hem. Daarnaast zijn zijn aanwijzingen en zijn leven zelf mijn waardevolste lessen. Tegelijk blijf ik een zoeker, zoals iedereen. Het gaat om het zoeken van het Koninkrijk.

U zet gedrag centraal, maar begint gedragsverandering niet bij verandering van het hart? Moet niet voor alles de innerlijke mens worden gevormd?

Die vraag gaat meer over theologie dan over mijn vakgebied. Naar mijn idee zijn er minstens drie

soorten kennis. De eerste gaat over heilsleer: wat is de weg tot zaligheid? Dan heb je de zedenleer: wat is goed om te doen, wat is deugdzaam leven? Ik beweeg me zelf vooral op het derde terrein, dat van de actieleer: als je bepaald gedrag wilt implementeren, wat is dan verstandig om te doen? Mijns inziens zit daar de bottleneck! Maar wat ik doe en graag wil doen valt natuurlijk niet los te zien van mijn bekering.

Politiek leiderschap

Lokale overheden gaan een steeds centralere rol spelen in het bestuur van Nederland. Wat vindt u belangrijk als het gaat om (lokaal) leiderschap? Leiderschap ontwikkelt zich richting het anderen ondersteunen in zelfleiderschap. Dat zie je ook in de politiek: de overheid treedt terug, maar ambtenaren kunnen burgers wel ondersteunen bij hun taken. Hier liggen hele interessante uitdagingen. Ik zie parallellen met het bedrijfsleven en de zorg. Daar zie je de opkomst van zelfsturende teams. Dat is geen verkeerde ontwikkeling, maar ondersteuning blijft wel nodig, het gaat niet automatisch goed.

Wat is volgens u typerend voor politiek leiderschap?

Het bestaat uit twee onderdelen. Allereerst leiderschap in de kleine kring - binnen de fractie, de partij - wat vergelijkbaar is met andere organisaties: je wilt met een groep mensen om je heen bepaalde doelen halen. Tegelijkertijd is er het leiderschap richting de diffuse groep daarbuiten, de burgers. Die groep beïnvloeden is een stuk lastiger. Dat gaat meer over marketing dan over leiderschap: hoe breng je je ideeën aan de man?

Ziet u momenteel goede politieke leiders rondlopen?

Daar doe ik geen onderzoek naar en weet ik dus te weinig van af. Het is een lastige kwestie. Een paar jaar geleden vond men Obama een hele goede leider, maar wat is er nu over van dat beeld? Velen in Nederland waren blij met Obamacare, maar in de VS geloven zelfs veel democraten niet meer in Obamacare, vanwege het gebrek aan beschikbare middelen. Goed leiderschap betekent toch dat je in staat bent inspirerende resultaten te definiëren en te halen. Het gaat om visie en resultaat. En dat is in de politiek lastig. Het duurt jaren eer wetgeving

klaar is en doorwerkt in de steden en dorpen waar het moet gebeuren. Mijn vraag is: hoe pakt het uiteindelijk uit in de maatschappij? Dat valt vaak knap tegen.

Burgers worden mondiger en accepteren minder makkelijk gezag. Niet alleen de politiek, ook de kerk, het bedrijfsleven en zelfs de wetenschap worden gewantrouwd. Een goede ontwikkeling? In zijn algemeenheid zie je dat leiders minder belangrijk worden en volgers belangrijker. Het tijdperk van het claimen van leiderschap is ten dode opgeschreven. Leiderschap is tijdelijk geworden, altijd onder voorbehoud van de steun van volgers. Dat geldt in de politiek, maar ook daarbuiten. Mensen aanvaarden leiders wel, maar alleen als ze problemen ervaren die ze zelf niet kunnen oplossen. Ze zullen vervolgens een leider het mandaat gunnen om op dat specifieke terrein een oplossing te vinden. Leiderschap is dus contextueel. Winston Churchill kreeg van de Britten het mandaat om de oorlog tegen de Duitsers aan te voeren, maar mocht na de oorlog niet door. Voor politiek draagvlak is cruciaal: kun je als leider identificeren wat het echte probleem van de mensen in je gebied is en kun je een oplossing formuleren die mensen accepteren?

Volgers bepalen wie leiders worden, maar moet een politiek leider niet soms ook voor de troepen uitlopen? Burgers willen toch het liefste alles houden zoals het is, bang voor verlies als ze zijn. Een politicus krijgt het mandaat voor meerdere jaren en dat is goed. Binnen die periode heeft hij ruimte om maatregelen te nemen die verder gaan dan de waan van de dag. Hij kan daarbij op problemen wijzen die burgers zelf misschien nog niet eens hadden gezien. In de film Primary Colors bijvoorbeeld worden arbeiders uit de staalindustrie er door de hoofdrolspeler op gewezen dat hun industrie dreigt te verdwijnen. Hij heeft het lef om ze de waarheid te zeggen: het probleem was niet dat de staalindustrie zou verdwijnen, maar dat de werknemers al jaren niets aan hun scholing deden en zo hun eigen toekomst op het spel zetten.

Nederland ontkerstent, wat betekent dat voor christenen in politiek en samenleving? God leidt de geschiedenis, dat staat voorop. Dus ook als er geen christelijke meerderheid is,

© MaddyChristine Hope

is pessimisme niet op zijn plaats. Wat mij wel zorgen baart, is dat mensen vergeten dat veel van onze waarden voortkomen uit het christendom. Als je God uit het oog verliest en denkt dat de beschaving een puur menselijke inspanning is, dan kunnen we gemakkelijk te hoog van onszelf gaan opgeven. Juist als christen kom je tot zelfrelative-ring en bescheidenheid. Dat is hard nodig, zeker voor mensen die leiding geven. Jozef vind ik hier een prachtig voorbeeld. Omdat hij Farao's droom over de zeven magere jaren kon uitleggen werd hij tot onderkoning benoemd. Maar hij kon dat alleen omdat God hem de droom en de uitleg had doorgegeven. Jozef had kennelijk leiderschapskwaliteiten, maar zijn functie had hij niet aan zichzelf te danken. Het draaide om afhankelijkheid. ■

Auteur Dr. Ben Tiggelaar is schrijver en trainer op het gebied van leiderschap en gedragsverandering. Hij is columnist van diverse bladen en schreef onder meer *Dromen durven doen*. Hij promoveerde aan de VU op het proefschrift *The Core of the Matter* (2010).

De oude beweging van levenbrengers

DOOR REINIER SONNEVELD Christelijke politiek is door en door pro life. Christenpolitici hebben oog voor het leven en de bloei van de ander, omdat ze in elk mens de herinnering aan God en zijn liefde voor mensen zien. God wil mensen zien leven en bloeien, de ChristenUnie dus ook. Die boodschap uiten en doorgeven is hard nodig in deze tijd waarin de rede steeds eenzijdiger en egocentrischer wordt.

Mijn eerste stukje in een echte krant (dus niet de schoolkrant) schreef ik op mijn zeventiende. Na een uur zoeken vond ik het terug in de uiterste krochten van mijn computer. Het was geschreven in WordPerfect 5.1 (digitaal gezien een soort Oud-Hebreeuws) en het duurde even voor ik een tekstverwerker vond die dat aankon. De eerste zin is:

“Niet alleen in Den Haag is het een hot item, ook in Rotterdam wordt er op gemeentelijk niveau druk over gediscussieerd: mogen winkels op zondag open, of niet?”

Daarna volgde een interview met een dame van het CNV over de ‘24-uurseconomie’. Dat was toen een nieuw begrip, herinner ik me, en je hoorde het overal. We hebben het over voorjaar 1996. De CNV-dame zei:

“Als ik niet openga, zal het publiek minder bij

mij kopen, maar als de winkel wél opengaat, dan worden de personeelskosten en dergelijke weer veel hoger. Het publiek is uiteindelijk het slachtoffer door de noodzakelijke prijsstijgingen... We gaan Amerikaans leven; het ene gezinslid komt binnen, rukt wat uit de koelkast, stopt wat in de magnetron en is al weer weg als lid nummer twee binnen komt. Daar wordt de maatschappij niet bepaald beter op.”

De stemmen van de Rede

Voor mij was haar methode van redeneren heel verfrissend. Zij was christelijk, reformatorisch als ik het me goed herinner, maar ze gebruikte in het interview geen enkel argument uit de Bijbel. Ze sprak een algemene, seculiere taal. Dat was toen nieuw voor mij en ik vond het een openbaring. Niet alleen de Bijbel zegt het, de Rede ook! Het suggereerde dat er ook in de schepping informatie over het ware leven te vinden was,

in dat tweede heilige boek, het Boek van de natuur. En dat boek is toegankelijk voor iedereen. Als er een ritme in de natuur geschapen is, is het gezond daarop af te stemmen, en kun je erop vertrouwen dat ook de Rede dat ritme zal ontdekken.

Later ben ik weer wat pessimistischer geworden over de mogelijkheden van de Rede. De Rede heeft, kort gezegd, weinig last van bindingsangst en laat zich voor veel karretjes spannen. Ook elke ChristenUnie-politicus loopt daar tegenaan. Christelijke motivaties worden in onze seculiere cultuur steeds minder uitlegbaar. Er is geen taal meer die lijkt te werken en bij iedereen overkomt. Je zult dus regelmatig iets denken als: “Ik weet zó zeker dat deze beslissing slecht is voor ons dorp, onze stad – maar ik weet niet meer hoe ik ze ooit daarvan kan overtuigen. Misschien als ze het uitproberen, blijkt na een tijdje dat het inderdaad niet werkt, dan krabbelen ze wel terug, zoals nu

gebeurt rond legalisering van prostitutie...”

Boterhammen in Congo

Hoe de Rede het christelijk geloof heeft ‘verlaten’ voelde ik bijvoorbeeld een jaar of zes geleden in Congo. Ik was daar in een gehucht om een korte speelfilm te maken. We kwamen er de eerste dag binnenrijden met een forse jeep. We sjouwden onze grote zilverkleurige camerakoffers eruit. Vijftig kinderen gaapten ons aan. Na de eerste ochtend filmen werd het etenstijd. Als ik een uurtje te laat eet, ga ik trillen en word ik kribbig. Ik had dus die ochtend een indrukwekkend lunchpakket gesmeerd. Ik zou niet gaan trillen en kribbig worden – niet als ik zeven acteurs uit het dorp zelf en een crew moest aansturen.

Ik haalde dus mijn indrukwekkende lunchpakket uit de grote jeep en begon fanatiek te happen. Eén dubbele boterham weg, de tweede, de derde...

Gehandicapten durven zomaar het tempelplein op en Jezus geneest hen. Een fysieke genezing, maar ook het systeem geneest. Een prachtige motivatie voor christelijke politici.

En toen pas keek ik op en zag ik de grote groep kinderen om mij heen. Al die tijd hadden ze me doodstil aangestaard. Eentje hapte zelfs met zijn mond, alsof hij een onzichtbare boterham mee-at. Jachtig keek ik rond. Wat moest ik beginnen met één overgebleven boterham?

De kruimels van Leontine

De oma! Natuurlijk. Zij, Leontine Kunda, was een van de hoofdrolspelsters in onze film, en ik wist hoe hoog oude mensen worden geacht in deze cultuur. Ik moest mijn boterham aan haar geven. Dat zou een goede daad zijn. Ook zij had vandaag nog niets gegeten. Met een heel nobel en christelijk gevoel gaf ik haar mijn laatste boterham. De oma pakte mijn offer met een alleraardigste glimlach aan. Zij draaide zich om. Zij brak er een stukje vanaf. Zij gaf dat stukje aan een kind. Zij brak er nog een stukje vanaf. Gaf dat aan het volgende kind. Alle kinderen kregen een miniem stukje van mijn boterham. Zelf at zij niet. Op heel lokaal, kleinschalig niveau wist oma Kunda precies wat de Bijbel voorschrijft en bracht dat in de praktijk. Maar ik weet niet of het uit te leggen is. De Rede zou zeggen: “Op deze manier heeft niemand iets aan die ene boterham. Beter had gewoon een enkele persoon die helemaal opgegeten.” En toch is er ergens in ons een diepe intuïtie dat oma Kunda het wél snapte, en de Rede niet; dat wat zij deed, misschien niet slim was, maar wel onweerlegbaar mooier...

Verachte lammen en blinden

Uiteindelijk heeft oma Kunda deze houding bij Jezus geleerd. Laatst viel mijn oog op een detail dat mij niet eerder was opgevallen. Het detail krijgt diepte als je iets weet over de positie van gehandicapten in het Jodendom van de eerste eeuw. In *Leviticus* 21 staat een hele lijst van mensen die geen priester mogen worden: “Niemand die blind is of verlamd, niemand met een misvormd gelaat of abnormaal ontwikkelde ledematen, niemand wiens ledematen na een botbreuk vergroeid zijn, niemand met een gebochelde of dwergachtige gestalte, niemand met staar, niemand met zweren of uitslag, niemand met verpletterde zaadballen...” Die regel was er om uit te drukken dat God volmaakt is en de priesters moesten dat op hun beurt ook uitdrukken. De eerste twee categorieën,

de blinden en verlamden, werd een spreekwoord, dat terugkomt in een verhaal eeuwen later.

Gehandicapten mochten niet alleen geen priester worden, blijkt dan, ze mogen vanaf dan helemaal het tempelplein niet meer op en hen werd zo het intiemste contact met God onmogelijk gemaakt. De grote koning David zegt zelfs (2 *Samuël* 5): “*Lammen en blinden, die veracht ik uit de grond van mijn hart.*” En sindsdien werd het spreekwoord: ‘Lammen en blinden komen mijn huis niet in.’

Jezus en de gehandicapten

En dan, duizend jaar later, een ver achterkleinkind van die David is op dat tempelplein, en wat staat er? “Blinden en lammen kwamen in de tempel naar hem toe en hij genas hen.” (*Matteüs* 21) Deze gehandicapten die werden geweerd van het intiemste contact met God, durven nu wel zomaar het tempelplein op en Jezus geneest hen. Een fysieke genezing, maar ook het systeem geneest. Die daad, dat moment, lijkt me een prachtige motivatie voor christelijke politici vandaag de dag: we willen dat personen opbloeien, maar ook dat structuren veranderen. Maar weer is het lastig uit te leggen. We geloven dat mensen ‘beeld van God’ zijn, ieder mens, want zo leefde Jezus dat voor en zo vertelt de Bijbel dat. Maar de Rede lijkt zich momenteel aan andere belangen te verbinden. Die laat zich, zoals gezegd, voor veel karretjes spannen, en het wordt steeds moeilijker je geloof in de bijna oneindige waarde van ieder leven uit te leggen in termen van de Rede.

God is pro life

Die vervreemding en die teleurstelling merken we nog het meest op dit vlak: God is fundamenteel pro life, voor elk leven – hij heeft het zelf geschapen. Jezus is hét leven (1 *Johannes* 1). Dus als wij Jezus volgen, proberen we leven te brengen. We proberen mensen te laten opbloeien en al hun potentieel te laten schitteren. Want we weten dat we allemaal ‘beeld van God’ zijn. In elk splintertje van ons zit iets dat ons heilig maakt en dat kan ons onmogelijk worden afgenomen. Dat betekent dat de essentiële vraag die je bij elk besluit kunt stellen, deze is: brengt dit besluit meer leven of niet? Behandelt dit de mensen die het betreft als het beeld van God of niet? Dat is de ultieme vraag. Heb ik door hoezeer deze mensen

geliefd zijn? Dat ooit het ultieme beeld van God, de definitieve volmaakte versie, Jezus, voor hen gestorven is? Dat is een vraag waar de Rede momenteel steeds dover voor wordt, maar hier gaat het om en dit is wat ons drijft als gelovigen.

Courgette

Laten we ons daarom blijven oefenen in anders kijken. Zoals Leontine Kunda anders keek naar mensen dan ik toen. We zagen dezelfde kinderen en toch zagen we iets anders. Wij hebben bijvoorbeeld een moestuin. En de eerste courgette die we daar uit halen, daar hebben we voor gevochten. We hebben gesnoeid, we hebben de meeldauw bestreden, we hebben de slakken verwijderd, we koesteren die eerste courgette. Maar als een gast bij ons komt eten, ziet diegene gewoon een courgette als alle andere uit de supermarkt. Het ziet er hetzelfde uit, maar het voelt totaal anders. Zo kun je ook naar dit leven kijken. We zien dezelfde gebeurtenissen. We kennen dezelfde geschiedenis. Maar toch maakt het enorm uit of van dit leven gehouden is, of we gekoesterd zijn, of er voor ons gezorgd is – of er zelfs iemand voor ons gestorven is.

Twee medaillons

Het mooiste verhaal dat ik hierover ken, gaat zo. Haing Ngor was een arts in Cambodja, maar verloor daar zijn hele familie door de Rode Khmer – die roeiden in de jaren 70 en 80 een-derde van hun eigen bevolking uit. Ngor droeg een bril, werd dus opgepakt en lang gemarteld, maar hij wist te ontsnappen en kwam uiteindelijk terecht in Los Angeles. Het enige bezit dat hij mee kon nemen, was een gouden medaillon met daarin een lok haar van zijn doodgemartelde vrouw. In Amerika werd hij acteur en hij speelde in *The Killing Fields* – die film werd wereldberoemd en hij won er een Oscar mee. Toen, 25 februari 1996, werd hij in zijn eigen huis overvallen door een bende. Zij eisten alles wat hij had. En hij gaf ze alles, want bezit interesseerde hem niks meer, maar niet de gouden medaillon die hij altijd om zijn nek droeg, en hij legde uit waarom. Meer was er niet over van zijn vrouw,

hij hield nog steeds van haar en was nooit hertrouwd. Hij smeekte hen of hij dat ene mocht houden, maar de bendeleden vermoorden hem, terwijl hij wanhopig het medaillon probeerde bij zich te houden. Op de zwarte markt kregen ze er een paar dollar voor, voordat ze werden opgepakt. Er zijn eigenlijk twee medaillons. Een die de overvallers zagen – een die Haing Ngor zag. Eentje is een paar suffe dollars waard – en de ander is de enige en laatste herinnering aan de liefde van je leven. Zo kun je ook naar dit leven kijken. Dit leven kan gewoon zo’n medaillon zijn, een paar dollar waard – of dit leven is de enige en laatste herinnering aan je grote liefde.

De grote uitnodiging

De grote uitnodiging van de Bijbel is je te scharen in die oude, immense beweging van levenbrengers en zelf ook leven te gaan brengen. God had alles voor ons over. De grondstoffen van een mens zijn maar een paar dollar waard en veel mensen worden zo behandeld. Alsof ze niets meer zijn dan wat je op de zwarte markt krijgt voor een medaillon. En dat is wat de Rede soms kan beweren.

Maar als christen, als christelijke politicus, kun je dit in elk mens zien: de enige en laatste herinnering aan onze grote liefde, God. Wees voluit, zonder enige reserve, voor dit leven. Schaar je, als burger, als politicus, in die geweldige beweging van mensen die al zo lang, voluit, zonder enige reserve, voor dit leven zijn. Geef nooit op. Houd vol. Want God heeft ons nog nooit opgegeven en is altijd blijven volhouden. ■

Samenvatting

- De Rede en redelijke argumenten hebben een belangrijke plek in de politiek.
- De Rede laat zich echter voor allerlei karretjes spannen en is nooit neutraal.
- Momenteel legt de Rede de nadruk op nut, effectiviteit en eigenbelang.
- Dat staat op gespannen voet met een christelijke benadering, waarin naar (de bloei van) mensen wordt gekeken door de bril van Gods liefde.
- Het is dan ook hard nodig een christelijk ‘levens-geluid’ te laten horen in de Nederlandse politiek.

Auteur

Reinier Sonneveld is schrijver van onder meer *Jutten* en *De stilte van God*. Daarnaast is hij columnist van diverse tijdschriften.

Een fantastisch verhaal voor laffe tijden

DOOR HERMAN WEGTER

De gemeenteraadsverkiezingen komen eraan. De kandidatenlijsten zijn goedgekeurd, de inkt van de verkiezingsprogramma's is zo goed als droog. Honderden vrijwilligers en (kandidaat-) politici gaan na de jaarwisseling voor de ChristenUnie de straten en pleinen van hun woonplaatsen op. De standpunten in het hoofd, de flyers in de hand en natuurlijk de jas met het ChristenUnie-logo aan. Maar hebben we in het post-christelijke Nederland van 2014 naast prachtige politieke standpunten ook nog een blijde boodschap voor de wereld?

Iedere week bezoek ik voor mijn programma Geloven op 2 een plaats in Nederland en onderzoek ik in hoeverre het christelijk geloof daar (nog) leeft. Wekelijks word ik zo op straat geconfronteerd met mensen die zijn opgevoed met het geloof, maar er later afstand van hebben genomen. Soms beschadigde en gefrustreerde, maar vaak vooral onverschillige ex-gelovigen. Het christendom is op zijn retour, klinkt het. Ondertussen klagen veel christenen die ik ontmoet over de leegloop van kerken en het verlies van 'christelijk territorium', zoals de zondagsrust. En zo dreigen we te vergeten dat we als christenen juist in 2014 een fantastisch verhaal hebben. Hieronder drie redenen waarom ik daarvan overtuigd ben.

1. Christenen hebben een uitstekend antwoord op het doorgeslagen individualisme

De helft van alle Nederlanders heeft volgens TNS Nipo last van eenzaamheid. Daarnaast zie ik in ons land een echte ABBA-mentaliteit; de winnaar krijgt alles. Maar één persoon alles geven, betekent dat anderen niets krijgen. Wij hebben als christenen echt iets toe te voegen

met onze overtuiging dat je niet voor jezelf leeft. Dat je zelfs je vijanden lief moet hebben. Dat het gezin en de familie de belangrijkste basis zijn voor ieder mens - en dat we daar dus in moeten blijven investeren. Dat de kerken, in welke vorm dan ook, cruciaal zijn als plek om gemeenschap te ervaren. En om te oefenen in naastenliefde.

2. Christenen hebben de beste maatschappijvisie

Wij geloven dat mensen zijn geschapen naar Gods beeld en dat ze daardoor relationele, creatieve en verantwoordelijke wezens zijn. Dat is een heel andere benadering dan die van de markt, die van ieder mens een consu-mens maakt. Of die van de staat, die ieder individu als een nummertje ziet in een grote zorg-machine die alle verantwoordelijkheden van ons overneemt. Dat duizenden jaren oude boek, waar wij nog dagelijks in lezen, staat vol principes die ook nu nog ongelooflijk waardevol blijken. Bijvoorbeeld dat schulden altijd tijdelijk moeten zijn. Of dat iedereen een tweede kans verdient, wat hij of zij ook heeft gedaan. Dat vrijheid niet betekent dat je maar alles kunt DOEN wat je wilt, maar dat je alles kunt LATEN en dus nergens aan vastzit.

Of zoals hoogleraar (Kerkgeschiedenis en Geschiedenis van de Theologie) Paul van Geest het onlangs zei: "De christelijke visie bevrijdt individuen van 'Babel', van het isolement van een leven gericht op rijkdom, roem en wellust."

3. Iedereen profiteert van de christelijke visie

Van zowel een goede kerk als een goede christelijke politieke partij wordt iedereen beter, ook niet-gelovigen. Christelijke politiek is nooit egoïstisch en zal ten diepste niet gaan over het welzijn en de verworvenheden van christenen, maar over die ander, de naaste, de maatschappij. En dus over bijvoorbeeld de zorg voor illegalen en het bestrijden van prostitutie en armoede. Dat maakt de ChristenUnie de partij van de vrijwilligers, van de mantelzorgers, en van de ondernemers die zich inzetten voor het goede doel. De Amerikaanse schrijver Gabe Lyons noemt deze mensen 'Herstellers'. Mensen die met God willen samenwerken om gerechtigheid, genade, vrede, medeleven en vrijgevigheid in de wereld te brengen. Die als zoutend zout willen laten zien wat er mogelijk is en hoe de wereld eruit zou zien als er herstel en verzoening zou zijn. Mensen die willen laten zien dat ze een betere manier van leven gevonden hebben. Een manier van leven waarvan iedereen beter wordt.

Politiek voor de ander

Politiek gebaseerd op de Bijbel creëert zo betrouwbare en constructieve politici die er niet alleen voor zichzelf en ook niet alleen voor de belangen van hun eigen kiezers zijn, maar vooral voor die van de 'ander'. Laat daar nou schreeuwend behoefte aan zijn in een politiek klimaat dat gedomineerd wordt door een historisch laag vertrouwen in politici en goedkoop populisme.

Iedere 'hersteller' die in verkiezingstijd zoutend zout wil zijn, kan dus zijn hart ophalen. We leven in laffe tijden. En wij hebben een fantastisch verhaal! ■

Auteur

Herman Wegter is EO-presentator. Hij is ChristenUnie-lid en stond nummer 7 op de lijst voor de Tweede Kamer-verkiezingen van 2012.

Vijf communicatie- en campagnetips voor de gemeenteraadsverkiezingen:

1) Geef jezelf bloot

Laat zien wie je bent en wat je ten diepste motiveert. Volgens de Amerikaanse hersen-onderzoeker Drew Westen stemmen mensen niet rationeel, op standpunten of partijen, maar emotioneel, op mensen bij wie ze iets voelen.

2) Drink veel koffie

Je relevantie als partijlid of politicus hangt in deze netwerksamenleving meer dan ooit af van wie je kent. Verdubbel het aantal namen in je adresboek. Zorg dat zoveel mogelijk 'herstellers', christenen die in jouw plaats een rol spelen, erin staan. Vooral degenen die te maken hebben met de onderwerpen waar jij je mee bezighoudt.

3) Kies

Hoe duidelijker je keuzes maakt met welk(e) onderwerp(en) jij als lokale ChristenUnie de verkiezingen ingaat, hoe groter de kans is dat je 'smoel' krijgt in jouw plaats. Dus kies je gevechten wijs, bepaal met welke (een of twee) onderwerpen jij je in jouw plaats gaat onderscheiden.

4) Concreter is beter

Maak je standpunten zo concreet mogelijk. Wat betekent jouw voorstel (en dat van je opponenten) concreet voor de mensen over wie dit gaat? Gebruik anekdotes om je standpunten tot leven te laten komen.

5) Maak een elevator pitch

Formuleer in 30 seconden wat jou drijft om politiek actief te zijn en waarom juist voor de ChristenUnie. Maak het zo specifiek en persoonlijk mogelijk en leer het uit je hoofd. Hier kun je tijdens debatten en op straat veel profijt van hebben (Zie tip 1).

Politiek is geen voetbal

CHRISTELIJKE POLITIEK: HOUDING ÉN INHOUD

Onlangs schreef professor George Harinck in een column: “Zoals er geen christelijk soort voetbal bestaat, bestaat er ook geen christelijk soort politiek. Als er christelijke politiek is, dan bestaat die meer uit een houding dan een methode.”¹ Nu behoren columns te prikkelen en kietelt Harinck graag zijn lezerspubliek. Toch maakt hij christenen hier meer bescheiden dan goed is.

Eerst Harincks gelijk. Als we politiek opvatten als overheids-handelen, dan is dat een speciale tak van sport (een praktijk) met een specifiek doel (menselijk samenleven mogelijk houden) en specifieke methoden (zoals debat, wet- en regelgeving, verkiezingen). Wie zich als christen politiek wil inzetten, dient zich deze praktijk eigen te maken, inclusief doel en methoden. Net voetbal.

Herkenningmelodieën

Politiek gaat over het samenleven van ongelijke mensen. Daarom stoort Harinck zich er - net als ik - vermoedelijk aan, wanneer christenen hun politieke inbreng versmallen tot typisch christelijke herkenningmelodieën:

- Ingaan op ‘ethische’ zaken – en dan blijkt men vooral aan abortus en euthanasie te denken.

DOOR ROB NIJHOFF

Abraham Kuiper richtte in 1879 de AntiRevolutionaire Partij op als eerste landelijke politieke partij in Nederland. Via deze en verwante partijen hebben christenen al zo’n anderhalve eeuw een politieke traditie opgebouwd, nog afgezien van christenen die zich (individueel) in andere partijen hebben ingezet. Dankzij deze lange traditie hoeft je niet opnieuw het wiel uit te vinden als je politiek je bijdrage wilt leveren. Niet voor niets zijn Kuiper en concepten als ‘sovereiniteit in eigen kring’ exportproducten waarmee bijvoorbeeld Zuid-Amerikaanse Pinksterchristenen momenteel hun winst doen. Toch klinken ook andere geluiden.

Deze versmalling wekt de indruk dat een keus voor kolencentrales geen morele verantwoording vraagt, en het functioneren van banken of de salarisopbouw bij woningcorporaties evenmin.

- Opkomen voor eigen groepsbelangen, zoals door een focus op bijzonder onderwijs. Een christelijke partij zal bij discriminatie van christenen, homo’s en roma toch niet alleen opkomen voor de christenen? Wie zelf een moskee of meer koopzondagen taxeert als bronnen van onrust, zal moeten beseffen dat politiek gaat over wat wijs en terecht is wanneer een groeiend deel van de bevolking zoiets wel wil.
- Getuigen – wat men dan opvat als het expliciet noemen van de naam van God of Jezus Christus in relatie tot een politiek thema. Wie hiervoor kiest, miskent dat ook zonder deze Naam een zakelijke argumentatie bijdraagt aan het totale getuigenis dat van een christenpoliticus uitgaat, of van een expliciet christelijke partij. Wie bijvoorbeeld aangeeft hoe men via huisartsen en apothekers verspilling in de zorg kan tegengaan, om zo een bezuiniging in die sector te verzachten, laat tegelijk merken tot welke keuzes (in elk geval sommige) christenen graag komen die hun Heelmeester willen volgen.

Christelijke politiek maakt verschil

Christelijke politiek die op deze drie manieren wordt versmald, werkt zomaar contraproductief. Maar dan verder. Wie als christen politiek meer wil doen, moet zich ook niet beperken tot een houding. Die keus kun je interpreteren als een variant van de optie ‘getuigen’ – maar dan enkel non-verbaal. Ja, een christelijke houding is belangrijk in elk debat, in elke wandelgang, en in de rest van je leven. Het bepaalt hoe geloofwaardig is wat je verder politiek inbrengt. Maar intussen gaat het in de politiek juist om je inhoudelijke inbreng en keuzes. Bij D66 ken ik niemand die enkel een redelijke houding wil leveren als politieke bijdrage. Politiek is nu eenmaal de afstemming van de inhoudelijke inbreng van diverse kanten, onderscheiden taxaties, verschillen in afweging en prioriteiten, onderscheid in waarden en gewicht in waarden. Waarom zouden christenen anderen dan hun inbreng onthouden?

Harinck zet christelijke politiek als houding tegenover christelijke politiek die zichzelf ziet als “een eigen soort van politiek bedrijven, die we christelijk kunnen noemen, met eigen thema’s, methoden en technieken.” Hier schuift een scheve tegenstelling een hoop christelijke impact zomaar van tafel. Politiek is een praktijk waarin christenen die daaraan willen bijdragen, zich hebben te voegen. Een praktijk met eigen “methoden en technieken” (debat, verkiezingen). Niet die praktijk is specifiek christelijk, maar op tenminste drie vlakken maakt christelijke inbreng groot verschil:

1. Een andere manier van politiek bedrijven

Zelfs als christelijke politiek alleen een houding zou zijn, betekent dat wel degelijk iets voor de methode van politiek bedrijven: op welke manier maakt een christen gebruik van het politieke instrumentarium? Tegen het einde van een NOS-verkiezingsdebat heeft in elk geval Femke Halsema wel eens gène verwoord over het hakketakkerige verloop ervan, het elkaar in de rede vallen, het niet eens op gang komen van een gedachtenwisseling. Zo toonden de politici een belabberd voorbeeld van omgangsvormen aan de samenleving. Scoren met onliners wint het met stip van elke poging om andermans

inbreng recht te doen, om zoveel mogelijk van de 360° aan visies mee te wegen. Wie luistert om diverse aspecten, argumenten en onderliggende waarden te peilen die een ander aanvoert? Een parlement (parler = praten) veronderstelt luisteren (écouter), maar het wordt tijd een apart écoutement op te richten om dat luisteren eens te oefenen. Juist hier kunnen christenpolitici – in welke partij ook – laten zien en horen dat een parlement anders kan en bedoeld is. Dat begint met een houding, maar gebruikt het debat ook inhoudelijk ter vergroting van onderling begrip (je wilde immers samenleven) en draagvlak voor een wetsvoorstel (door dat te nuanceren). Debat als mediavehikel voor eigen profilering holt een democratische rechtsorde uit tot een machtsorde. Neem Wilders’ taalgebruik aan het adres van zijn ‘miezerige’ collegae. Aan zijn oosterse aan-doende bazar-schreeuwerigheid is niet te merken dat hij een theoloog als getrouwe secondant heeft (Bosma).

2. Het dienen van het algemeen belang vanuit eigen thema's

Wanneer christelijke politiek meer wil zijn dan het opkomen voor eigen groepsbelangen, sluit dat “eigen thema’s” niet uit. Juist een eigen bijdrage voegt iets toe, geeft inhoud, mogelijk nieuwe gezichtpunten en eigen, al dan niet gedeelde, argumenten. Dat “eigen” betekent geen christelijk monopolie. Allicht zit er vaak overlap met wat andere politieke partijen of niet-christenen

Noten

¹ *Nederlands Dagblad*, 5 oktober 2013.

² O.a. Harold J. Berman, *Law and Revolution. The Formation of the Western Legal Tradition*. Cambridge, Mass. 1983, 63-64, 89, 338.

³ Volgens Francis Fukuyama zelfs voor het eerst in Engeland na de *Glorious Revolution* van 1688, onder ‘onze’ Willem III: zie *The Origins of Political Order. From Prehuman Times to the French Revolution*. London 2011, 420. Vgl. de sociale zorg en gelijkheid die mensen ervoeren in en vanuit een Lutherse pastorie (Harnack, via John Witte Jr., *God’s Joust, God’s Justice. Law and Religion in the Western Tradition*. Grand Rapids, 395).

⁴ Vgl. Ad de Bruijne ‘Democratie zwanger van dictatuur’, *Nederlands Dagblad*, 12 oktober 2013.

WI blikst terug op 2013

van belang vinden. Bovendien gaat politiek over knelpunten die opkomen uit de samenleving die gedeeld wordt door al dan niet religieuze humanisten, christenen, moslims, en wie ook. Maar het is niet vreemd dat juist christelijke partijen extra alert zijn op bijvoorbeeld bijzonder onderwijs en op vervolgde christenen. En breder: christenen in de politiek behoren een gevoelige antenne te hebben voor het belang van gewetensvrijheid en minderheidsgroepen ('recht voor allen'), voor pluraliteit en diversiteit (tegenover overheidsdirigisme), voor (ongeboren) leven en duurzaamheid (omgaan met Gods schepping), en voor het belang van gezinnen en kwetsbare burgers.

3. Fundamenten van onze rechtsstaat

Niet enkel politieke inhoud en methoden kunnen een christelijke bron verraden, maar zelfs de politieke "methoden en technieken" in het algemeen: de democratische rechtsstaat als systeem. De beperkt democratische periode in Athene (waar vrije, mannelijke inwoners de dood van Socrates wensten...), heeft zich in de klassieke cultuurwereld niet herhaald. Pas in de late middeleeuwen ontstond de westerse democratie – gevoed door allerlei christelijke waarden, "thema's, methoden en technieken":

- gelijkwaardigheid – zelfs van slaven;
- burgerij die ertoe doet inclusief alledaagse handel en ambachtelijk werk;
- kloosterlingen die met regelmaat voor hun abt een adviserende stem hebben en/of zelfs verkiezingen houden;
- en keizers, koningen en edelen die met regelmaat als vorstenspiegel voorgehouden krijgen hoe goed rechtvaardig bestuur, eerlijkheid en mildheid in rechtspraak, vrede-lievendheid en vrijgevigheid zijn, en hoe on-christ-gelijk wreedheid, wraakzucht en overdadige praal – dat alles in het besef dat een Opperrechter ook hun daden weegt. De vrouwvriendelijke wijsheid van christelijke heiligen overwon de brute kracht van Germaanse helden.²

Onder andere deze bijbels-christelijk mix leverde juist in Noord-West Europa een *accountable government* op.³ Onder onze democratische rechtsstaat liggen niet enkel christelijke houdingen van gunnen en respect, maar ook eeuwen-

oude christelijke praktijken die teruggaan op het leven van de eerste christenen en van Jezus zelf.

Voetbal

Een christelijke inbreng maakt dus nogal verschil. De vergelijking met voetbal gaat dus op relevante punten mank. Wel blijft overeind dat christenen hun inbreng leveren binnen de bestaande politieke praktijk – wat kritische reflectie op die met medeburgers gedeelde praktijk natuurlijk niet uitsluit. De democratische rechtsstaat heeft deze christelijke, constructieve én kritische inbreng tegenwoordig zelfs sterker nodig om niet te ontaarden in een machtsorde.⁴

Natuurlijk vormde ook de Atheense volksvergadering een enorm contrast met dictatoriale bestuursstijlen. En besef van gelijkheid – ook van slaven – verwoordden ook stoïci, met een beroep op de ene mensheid. Het hebben van eigen inbreng als christenen betekent ook niet dat alle christenen het eens zijn over politieke keuzes. Maar hier gaat het erom: inbreng van christenen doet ertoe, in houding, maar ook inhoudelijk. Daarbij is de afgelopen anderhalve eeuw in Nederland wijsheid opgedaan. Die wil je gebruiken en overdragen. Dat is een belangrijk argument om bij de gezamenlijke bezinning op politieke inbreng christelijke partijen in te blijven zetten, als een zinvol middel waar een zegenrijke invloed van kan uitgaan. ■

Samenvatting

- Nederlandse christenen voegen zich in een met alle burgers gedeelde politieke praktijk, die zelf intussen onder andere christelijke wortels heeft (fundamentele bijdrage).
- Inbreng door christenen begint met een houding, die de manier van politiek bedrijven merkbaar verandert en daarmee ook inhoudelijk verrijkt (methodische bijdrage).
- Christelijke inbreng levert inhoudelijk prioriteiten, gezichtspunten en argumenten die meer bieden dan evangelisch getuigenis, verdediging van eigen groepsbelang of micro-ethiek (inhoudelijke bijdrage).

Auteur

Rob Nijhoff is senior onderzoeker bij het wetenschappelijk instituut van de ChristenUnie.

Kars Veling spreekt zijn Groen van Prinsterer-lezing uit

De presentatie van *In verscheidenheid verenigd*

Een bewogen en drukbezocht symposium over de beschermwaardigheid van pasgeboren leven

Opnieuw debat over zondagsrust

DOOR ANJA HAGA

Sinds 1 juli 2013 is het aan gemeenten om te bepalen of en hoeveel koopzondagen ze toelaten. Dit zorgt ervoor dat in veel gemeenteraden weer over dit onderwerp wordt gesproken. In dit artikel wil ik een aantal handvatten voor het debat bieden. Eerder verscheen ook al de Handreiking Winkeltijdenwet.

In veel gemeenten is de discussie over de nieuwe wettelijke mogelijkheden met betrekking tot koopzondagen al volop aan de gang. Met de nieuwe Winkeltijdenwet kan de raad ervoor kiezen om een verordening vast te stellen waarin staat dat de winkels elke zondag open mogen zijn. Vaak zijn de ‘seculiere’ raadsfracties er als de kippen bij om dit onderwerp op de raadsagenda te krijgen. Hoe kunnen ChristenUnie-fracties hier het beste op reageren? Is het verstandig om als met een gestrekt been de discussie aan te gaan of is het beter om de koopzondagen te accepteren?

Meer verschillen

Aan de ene kant heeft de zondagsrust een uitgesproken christelijke achtergrond. In het vierde gebod wordt één dag van de week apart gezet voor rust en reflectie. Een dag om God te eren. De ChristenUnie en haar voorgangers zijn altijd voor die rustdag opgekomen en het is goed dat te blijven doen.

Aan de andere kant is de opvatting over zondagsrust veranderd, ook onder sommige christenen. In Amerika is het voor veel christenen bijvoorbeeld heel normaal om ‘s ochtends de kerkdienst te bezoeken en ‘s middags te gaan sporten of uit eten te gaan. Ook in Nederland zien we steeds meer verschil in opvatting over de zondagsrust binnen de diverse kerkgenootschappen.

Ook is er veel verschil tussen gemeenten. Waar in de ene gemeente de winkels al jaren alle zondagen open zijn, zijn in de andere gemeente de winkels alle zondagen dicht.

Het is zaak om als ChristenUnie-politicus in het debat aan te sluiten bij de lokale situatie, en de juiste insteek voor het debat te kiezen. In de rest van dit artikel worden diverse argumenten aangedragen, en het is aan lokale ChristenUnie-politici om de juiste accenten te leggen. Onze basisgedachte blijft daarbij dat van de zondagsrust een goede en gezonde werking uitgaat voor de hele samenleving. Het streven naar zondagsrust dient het algemeen belang: de hele samenleving heeft baat bij één dag rust in de week en niet bij een 24-uurseconomie.

De feiten op een rij

Wat is er precies veranderd met de Nieuwe Winkeltijdenwet? Op 28 mei 2013 heeft de Eerste Kamer ingestemd met een initiatiefvoorstel tot wijziging van de Winkeltijdenwet. Deze wetswijziging is op 1 juli 2013 jongstleden in werking getreden. Met de nieuwe wet kunnen gemeenteraden een verordening vaststellen waarin winkels de mogelijkheid wordt geboden elke zondag open te zijn. In de nieuwe wet is weliswaar de volgende hoofdregel onveranderd: ‘Winkels moeten gesloten zijn op zondag de gehele dag en op werkdagen voor 6 uur en na 22 uur (art. 1 lid 1).’ Nieuw is echter dat de gemeenteraad bij verordening vrijstelling kan verlenen van deze hoofdregel. Verder zijn er in de nieuwe Winkeltijdenwet een aantal regels uit de wet geschrapt, zoals bijvoorbeeld het maximaal aantal ‘gewone’ koopzondagen van 12 per jaar. In de nieuwe verordening kan de raad toestaan dat de winkels elke zondag open

VEEL WINKELIERS WILLEN ZELF NIET OPEN OP ZONDAG

mogen zijn. Andersom is ook mogelijk: het aantal koopzondagen kan worden teruggedraaid. Zolang de raad geen nieuwe verordening vaststelt, blijft de situatie in de gemeente zoals die was.

24-uurseconomie

De ChristenUnie heeft als uitgangspunt dat één dag rust in de week goed is voor de samenleving. Om verschillende redenen is een samenleving die gekenmerkt wordt door een 24-uurseconomie onwenselijk.

In de eerste plaats vanwege de toegenomen werkdruk. De samenleving kenmerkt zich steeds meer door permanente tijdsdruk. De grenzen tussen arbeid, zorg en vrije tijd vervagen. Veel Nederlanders ervaren de toegenomen tijdsdruk als beklemmend. De zondag als gemeenschappelijk rustpunt doorbreekt deze spiraal van permanente tijdsdruk en biedt tijd voor bezinning, sociale activiteiten en ontspanning.

In de tweede plaats gelooft de ChristenUnie niet in de onafwendbaarheid van de 24-uurseconomie. We staan voor een samenleving waarin niet de individuele vrijheid het hoogste goed is (‘ik wil dat ik altijd en overal alles kan kopen’), maar waarin ook daadwerkelijk samen geleefd kan worden, doordat we elkaar kunnen ontmoeten op rustmomenten.

Winkeliers willen zelf niet

Als derde mag de positie van de kleine winkelier niet uit het oog worden verloren. Voor de middenstanders is het een hard gelag dat de veelal grote winkelketens straks iedere zondag hun zaak kunnen openen. Door de nieuwe Winkeltijdenwet gaan aanpalende gemeenten met elkaar concurreren. Ze zullen elkaar willen overtroeven in economische activiteit, in het maximaliseren van omzet en in het afsnoepen van elkaars bestedingen. Dit genereert een bijna dwangmatige logica die gemeenten tegen elkaar opzet en waarbij kleine winkeliers het onderspit delven. Kleine winkeliers kunnen vaak geen personeel inzetten en moeten zelf in de winkel staan willen ze kunnen concurreren. Veel ondernemers zullen er daarom voor kiezen om hun winkeldeur op zondag op slot te houden waarbij het velen niet zal lukken om het hoofd boven water te houden. Verschillende gemeenten hebben enquêtes gehouden onder winkeliers over

de behoefte naar meer openstelling op zondag. Zonder uitzondering voelt een grote meerderheid van de winkeliers hier niet voor.

Een laatste, maar niet onbelangrijk argument tegen de 24-uurseconomie is de positie van de werknemer. Werknemers die om principiële redenen niet op zondag willen werken staan op achterstand bij het zoeken naar een baan. Weliswaar geldt de Arbeidstijdenwet die als uitgangspunt heeft dat werknemers niet op zondag hoeven te werken, maar volgens de vakbonden wordt deze wet op dit punt slecht nageleefd. Hierdoor staan met name in de detailhandel werknemers niet sterk wanneer ze principiële bezwaren hebben tegen werken op zondag.

Conclusie

De discussie over koopzondagen biedt ChristenUnie-politici de mogelijkheid om te laten zien dat de moderne samenleving niet gebaat is bij een 24-uurseconomie. Dit heeft een duidelijke christelijke basis. Het uitgangspunt blijft dat God ons een dag in de week heeft gegeven om Hem te eren. Het debat vraagt om argumenten die ook door niet-christenen worden begrepen. ■

Auteur Anja Haga is werkzaam als Adviseur voor de BestuurdersVereniging van de ChristenUnie en is Fractievoorzitter van de Statenfractie ChristenUnie Fryslân.

Kwaliteit met betrokkenheid

DOOR JET WEIGAND In dit artikel zet ik allereerst vraagtekens bij de vanzelfsprekende maar eenzijdige manier waarop invulling wordt gegeven aan het begrip kwaliteit in het onderwijs en de rol die de (lokale) overheid daarbij speelt. Vervolgens ga ik kort in op een paar thema's waar het lokaal onderwijs de komende jaren mee te maken krijgt. Ik sluit af met enkele opmerkingen over het belang van ouderbetrokkenheid voor al het onderwijs.

Kwaliteitsdwang

In veel beleidsnota's staat het streven naar kwaliteit voorop. De Onderwijsinspectie beschrijft kwaliteit als volgt: "De inspectie gaat na in hoeverre het onderwijs voldoet aan de verwachtingen van de samenleving. Concreet betekent dit dat de inspectie onderzoekt of onderwijsdeelnemers erin slagen hun schoolperiode met het beoogde diploma af te sluiten, maar ook hoeveel tijd zij daarvoor nodig hebben en met welke resultaten zij dit doen." De inspectie operationaliseert dit vervolgens in meetbare opbrengsten.

Onze samenleving vraagt steeds meer om meetbare resultaten en wil dat bereiken door het onderwijs te lijf te gaan met allerlei standaarden en procedures. Zo denkt men grip te kunnen krijgen op kwaliteit. Maar kwaliteit van onderwijs reikt verder dan meetbare resultaten kunnen laten zien. Ook de Onderwijsraad erkent dit.¹

Bij onderwijs zijn verschillende belanghebbenden met verschillende eisen waaraan onderwijs moet voldoen. Bij het kijken naar kwaliteit van onderwijs is het van belang om alle belanghebbenden bij de

kwaliteitsdefiniëring en bij de kwaliteitsbepaling te betrekken. Bij die belanghebbenden horen allereerst ouders en hun pedagogische en morele opvattingen. Scholen kunnen zo tot een eigen definitie van kwaliteit komen. Kwaliteitszorg, laat staan kwaliteitsdwang, is geen taak van de gemeentelijke overheid. Lokale bureaus² die scholen moeten helpen om de kwaliteit te verbeteren zijn niet wenselijk.

Vroeg- en voorschools

Op de Lokale Educatieve Agenda (LEA) staan een groot aantal thema's. Hier ga ik in op enkele thema's waar gemeenten en scholen rechtstreeks met elkaar te maken hebben. Vroeg- en voorschoolse educatie, ofwel VVE, is er om kinderen voor te bereiden op school, vooral in taal.

De gemeente is verantwoordelijk voor de voorschoolse educatie. Alleen integrale voorschoolse programma's³ komen in aanmerking voor gemeentelijke financiering. Scholen zijn verantwoordelijk voor de vroegschoolse educatie in groep 1 en 2. Omdat de gemeente regioverantwoordelijke is voor het onderwijsachterstandenbeleid, zijn gemeente en schoolbesturen verplicht om met elkaar afspraken te maken over VVE. Vaak is het streven dat in de voorschoolse en de vroegschoolse educatie hetzelfde programma wordt ingezet. De meeste effecten van VVE vallen echter tegen. Zowel op korte als op lange termijn blijken de gevolgen van pre-leerplichtige-deelname op taal en werkhouding verwaarloosbaar. Onderzoek toont aan dat de effecten van de VVE met name afhankelijk zijn van de manier waarop ouders worden betrokken.⁴

De lokale overheid mag eisen stellen aan de uitvoering van VVE en doet er daarom goed aan ouderbetrokkenheid als criterium mee te nemen bij het overleg over VVE. Het is vervolgens niet aan de lokale overheid om te bepalen hoe deze ouderbetrokkenheid georganiseerd wordt. De uitvoering ligt principieel bij scholen zelf.

Samenwerkingsscholen

Met name op het platteland waar bevolkingskrimp is, willen beleidsmakers graag scholen samenvoegen.⁵ Zo ligt er een advies van de Onderwijsraad om scholen met minder dan 100 leerlingen te sluiten. Voorlopig wordt dit nog niet uitgevoerd, maar het gevaar is nog niet geweken. Lokale overheden zien niet graag de laatste school uit hun dorp vertrekken en kunnen druk uitoefenen tot fuseren. De school draagt eraan bij om de leefbaarheid van het dorp te behouden. Juist het wegtrekken van gezinnen is één van de oorzaken van krimp. Er zijn echter praktische oplossingen te bedenken, die niet ten koste gaan van de vrijheid van ouders om hun kinderen in hun eigen levensvisie te laten onderwijzen. Het delen van gebouwen of voorzieningen met andere scholen of andere organisaties kan al veel kosten besparen. Voor wat betreft de richting van onderwijs zou ook het toestaan van kleine dependances voor de onderbouw of het geven van thuisonderwijs onderzocht moeten worden. Maar het is geen taak van de lokale overheid om scholen te dwingen tot samenwerking. En wanneer ouders kiezen om hun kinderen naar een verder gelegen school van hun richting te sturen, dan is een vergoeding voor leerlingvervoer essentieel. Uiteraard mag van ouders, naar draagkracht, een eigen bijdrage gevraagd worden.

Onderwijshuisvesting

Op het gebied van onderwijshuisvesting zal er in 2015 naar verwachting veel gaan veranderen. Tot die tijd zal de lokale overheid er zorg voor moeten dragen dat achterstallig onderhoud aan schoolgebouwen weggewerkt wordt.

Na 2015 zal de lokale overheid aanzienlijk minder bemoeienis hebben met de onderwijshuisvesting. Enig overleg zal echter zeker blijven bestaan. Ook hier is het dan zaak om scholen niet te dwingen, maar te zoeken naar creatieve oplossingen, zodat schoolgebouwen duurzaam en flexibel gebruikt kunnen worden. Zo kent een aantal gemeentes

schoolwoningen. Deze worden eerst gebruikt als klaslokalen, maar kunnen later gemakkelijk weer omgebouwd worden tot woningen.

Ouderbetrokkenheid als rode draad

Bij elk van de thema's komt het naar voren: de cruciale rol van de ouderbetrokkenheid. Met ouderbetrokkenheid wordt bedoeld dat ouders interesse tonen voor de ontwikkeling van hun kind en er een actieve bijdrage aan leveren. Het eerder genoemde onderzoek naar VVE laat zien dat bij betrokkenheid van ouders een aanzienlijke verbetering van de effecten optreedt. Onderzoek uit 2002 laat vergelijkbare resultaten zien over het functioneren van kinderen op school.⁶ Ouderbetrokkenheid is dus niet alleen uit principieel oogpunt (ouders zijn primair verantwoordelijk voor hun kinderen vanuit onze christelijke visie), maar ook uit oogpunt van effectiviteit, los van levensbeschouwing, van groot belang. Politici doen er daarom goed aan ouderbetrokkenheid mee te wegen bij de beoordeling van alle plannen binnen de Lokale Educatieve Agenda. ■

Noten

¹ Een smalle kijk op onderwijskwaliteit. De stand van educatief Nederland 2013 van de Onderwijsraad, 4 november 2013.

² Zoals de onlangs in Amsterdam opgerichte (en voor 75% door de gemeente betaalde) Stichting Beter Primair Onderwijs.

³ Gericht op taal, rekenen, motoriek, en de sociaal-emotionele ontwikkeling.

⁴ VVE en ouders. Ouderbetrokkenheid en – participatie in de voor- en vroegschoolse educatie. Frederik Smit, Geert Driessen, Jos van Kuijk, Cees de Wit, Nijmegen Radboud Universiteit, 2008.

⁵ [www.christenunie.nl/k/nl/n33079/news/view/550985/363763/opiniestuk-wouter-beekers-en-jet-weigand-timmer-over-sluiting-kleine-scholen-\(nd\).html#.Unawj5HZVXU](http://www.christenunie.nl/k/nl/n33079/news/view/550985/363763/opiniestuk-wouter-beekers-en-jet-weigand-timmer-over-sluiting-kleine-scholen-(nd).html#.Unawj5HZVXU)

⁶ <http://www.sedl.org/connections/resources/evidence.pdf>

Auteur Drs. Jet Weigand doet op het WI onderzoek naar het thema onderwijs. Ze bereidt een bundel voor waarin diverse aspecten van het onderwijs aan bod komen. Meedenken? Mail naar wi@christenunie.nl.

Lokaal alcoholbeleid: betutteling?

DOOR ANJA HAGA **‘Het verhogen van de alcoholleeftijd naar 18 jaar is onnodig en betuttelend.’ Tenminste, dat vinden veel jongeren. Waarom is het goed dat de overheid zich bemoeit met de leeftijd waarop alcohol wordt gedronken? Is het niet aan de ouders om te waken over hun kroost? En wat is de rol van de gemeente precies?**

Een steun in de rug

Het afgelopen jaar is een initiatiefvoorstel van de ChristenUnie aangenomen om de leeftijdsgrens te verhogen naar 18 jaar. De verhoging van de leeftijdsgrens gaat in per 1 januari 2014. Vanaf die datum mag aan jongeren onder de 18 jaar geen alcohol meer worden verkocht. Ook mogen jongeren zelf vanaf die datum geen alcohol meer bezitten op straat en in de horeca. Voor de ChristenUnie is het verhogen van de alcoholleeftijd naar 18 jaar een logische stap. Op verschillende terreinen geeft de overheid duidelijke richtlijnen om schade te beperken. De leeftijd voor bezoek aan coffeeshops is bijvoorbeeld al 18 jaar. Het is een belangrijke taak van de overheid om ouders te ondersteunen in hun verantwoordelijkheid én om een duidelijke boodschap mee te geven. Uiteraard zijn en blijven ouders de eerstverantwoordelijke voor hun kinderen. Het zijn de ouders die grenzen horen te stellen in de opvoeding en normen meegeven aan hun kinderen. Verhoging van de leeftijdsgrens waarop alcohol mag worden genuttigd geeft ouders, die hun puber nog geen alcohol willen laten drinken, een steuntje in de rug. De overheid stelt duidelijke richtlijnen waarbinnen ouders, en jongeren, hun verantwoordelijkheid kunnen (of moeten?) nemen.

Jongeren en alcohol

Meer dan de helft van de leerlingen in het voortgezet onderwijs zegt wel eens alcohol te drinken. Iets minder dan de helft is wel eens dronken of aangeschoten geweest. In Europa staan Nederlandse jongeren in de top van de lijst van veeldrinkers.¹ Onder jongeren tot en met 17 jaar is het aantal ziekenhuisbehandelingen door

een kinderarts wegens een alcoholintoxicatie gestegen van 297 gevallen in 2007 tot 762 geregistreerde gevallen in 2011. Dit aantal is een onderschatting omdat niet alle jongeren met een alcoholintoxicatie in het ziekenhuis belanden of daar door een kinderarts worden behandeld.² En dat terwijl het gebruik van alcohol, ook in kleine hoeveelheden, tot het 23e jaar leidt tot blijvende schade aan de hersenen. Jongeren zijn nog niet volgroeid en daardoor kwetsbaarder voor de schadelijke effecten van alcohol. Zulke schade is niet in geld uit te drukken. Alcohol is niet alleen slecht voor het brein van jongeren, maar alcoholgebruik zorgt ook voor overlast op straat. Bij het overgrote deel van de geweldsdelicten en vernielingen in het uitgaansleven is alcohol in het spel. Dronkenschap leidt tot onveiligheid en overlast op straat, maar ook tot ongewenst en (seksueel) overschrijdend gedrag. Overmatig alcoholgebruik brengt hoge kosten met zich mee: jong talent en intelligentie worden vernietigd, de schade op straat is enorm en de medische kosten zijn schrikbarend hoog.

Taak van gemeenten

Per 1 januari 2014 zijn er voor gemeenten twee belangrijke veranderingen rond het alcoholbeleid. De eerste is de verhoging van de alcoholleeftijd naar 18 jaar. Per 1 januari is het aan gemeenten om te handhaven op het alcoholgebruik. Gemeenten kunnen ondernemers en jongeren die de nieuwe alcoholleeftijd van 18 jaar niet naleven, beboeten. De tweede verandering voor gemeenten is de inwerkingtreding van de Verordening

Paracommerciële Horeca (V.P.H.). Met ingang van 1 januari 2013 is de nieuwe Drank- en Horecawet (DHW) in werking getreden. Deze nieuwe wet verplicht gemeenten voor 1 januari 2014 in een verordening regels te stellen voor paracommerciële instellingen. Deze verordening wordt de Verordening Paracommerciële Horeca (kortweg V.P.H.) genoemd. Hierin worden zaken als de schenktijden van alcohol en het alcoholgebruik tijdens feesten en bijeenkomsten in dorpshuizen, sportkantine en andere plekken waar veel jongeren met alcohol in aanraking komen op lokaal niveau geregeld. De gemeente is verantwoordelijk voor het toezicht op de naleving en de handhaving van de Drank- en Horecawet.

Convenanten

Gemeenten moeten voor 1 januari 2014 regels opstellen voor paracommerciële instellingen, zoals sportclubs, studentenverenigingen en dorpshuizen. Het is de vraag of al die instellingen de wet naleven als het gaat om alcohol en jongeren. Paracommerciële horeca moeten vaak verschillende vergunningen hebben en aan veel eisen voldoen, maar zijn hier niet altijd goed van op de hoogte en beschikken niet altijd over de nodige financiële middelen. Om te komen tot een verantwoord alcoholbeleid is het belangrijk dat er samengewerkt wordt tussen de gemeente en de paracommerciële horeca. Dit kan bijvoorbeeld door het afsluiten van een convenant of door afspraken met verenigingen te maken op vrijwillige basis. De gemeente kan helpen door bijvoorbeeld een gratis adviesgesprek aan te bieden met de Juridisch ambtenaar bijzondere wetten, om te kijken of de vergunningen nog in orde zijn of om kosteloos kleine aanpassingen door te voeren waar nodig. Ook kunnen gratis trainingen worden aangeboden, zoals de Instructie Verantwoord Alcohol Schenken voor barpersoneel op locatie en de cursus 'Sociale Hygiëne'. De afspraken kunnen worden vastgelegd in een convenant.

Verenigingen die zich houden aan de spelregels kunnen in aanmerking komen voor een keurmerk of certificaat. Een aantal gemeenten hebben hier inmiddels ervaring mee opgedaan.

Naleving

Gemeenten moeten in aanvulling op de Drank- en Horecawet regels met betrekking tot het verstrekken van alcohol in de paracommerciële horeca vastleggen en zijn ook verantwoordelijk voor het toezicht op de naleving en de handhaving van alle landelijke en lokale regels. Vanaf 1 januari 2014 mag de gemeente een boete geven aan ondernemers en jongeren die de nieuwe alcoholleeftijd niet naleven. De politie, maar vooral Buitengewone Opsporingsambtenaren (BOA's) moeten hierop toezien. De vraag is of elke gemeente voldoende financiële middelen heeft gereserveerd voor de BOA's. Gemeenten krijgen sinds 2007 geld van het rijk voor deze BOA's. Dit geld is evenwel niet gelabeld. Veel gemeenten hebben dit extraatje daarom ingezet voor andere projecten. Het zal een uitdaging voor veel gemeenten zijn om voldoende geld vrij te maken voor BOA's.

Conclusie

Een gezond jong brein én alcohol gaan niet samen, wat de ChristenUnie betreft. Ouders zijn eerstverantwoordelijke, maar de overheid, oftewel de gemeente, heeft een belangrijke rol in het scheppen van de juiste voorwaarden. Ze heeft hier met de nieuwe wetten ook de mogelijkheden voor. In 2014 zal duidelijk worden of gemeenten daadwerkelijk klaar zijn voor deze taak. ■

Noten

¹ Stap.nl. *Feiten over alcohol*.

² Trimbos Instituut, *Nationale Drugs Monitor 2011*.

Naar een economie van het Oude Testament

DOOR ALEX TEN CATE De financiële crisis die in 2008 zichtbaar is geworden, toonde de grenzen van het ongereguleerde marktkapitalisme, zoals de val van het communisme in 1985 het failliet van de allesbeheersende overheid aantoonde. Sinds die tijd zoekt de politiek naar een nieuwe, gezondere relatie tussen overheid, markt en samenleving. Ook de ChristenUnie zoekt naar een nieuwe balans in dit krachtenveld; naar een politieke actualisering van een bijbels, christelijk-sociaal geluid.

In dit artikel wil ik hiervoor een aantal mogelijkheden schetsen aan de hand van het boek *Economics of Good and Evil* van Tomas Sedlacek. Deze jonge Tjechische econoom was adviseur van president Havel en werd al in 2006 door de *Yale Business Review* bestempeld als één van de vijf 'Hot minds in economics'.

Voor de ChristenUnie is Sedlacek wat mij betreft een uiterst relevante denker. In dit boek verbindt hij niet alleen markt en samenleving, maar vooral ook markt, ethiek en religie. Voor zover ik weet is Sedlacek zelf geen christen, en hij behandelt net zo goed de economische implicaties van het Gilgamesj-epos als die van het denken van Plato en Aristoteles. Toch lijkt zijn grootste sympathie als econoom uit te gaan naar de denktraditie van het Oude Testament, en zijn de concrete voorstellen die hij doet vooral daaruit afgeleid.

Mythes en meta-economie

Economics of Good and Evil bedrijft wat Sedlacek noemt "meta-economie". In het eerste deel van het boek toont hij aan dat 'economisch denken' al vanaf het vroegste begin van de mensheid deel is geweest van onze mythen, poëzie, religieuze geschriften en filosofie. In het tweede deel laat hij de andere kant van die medaille zien: dat veel van onze economische overtuigingen niets anders zijn dan moderne mythes. Daarmee zet hij de economie "op haar plek" als slechts één van de spelers op het veld van de samenleving, in plaats van als de objectieve scheidsrechter over alles. De kracht van het boek ligt vooral in de deconstructie van deze economische "mythes": met name de mythes van homo economicus, de onzichtbare hand van de markt en de noodzaak van permanente groei. Hij

ontmaskert deze concepten als primair religieuze ideeën, en pleit ervoor om economie weer vooral te gaan zien als een sociaal-ethische wetenschap in plaats van als waardenvrij en "neutraal". De ethiek, en het denken over het wezen van mens-zijn en samenleving, mogen en moeten weer leidend zijn in economische vraagstukken.

"Ik pleit ervoor dat de economie haar eigen waarden zou moeten zoeken, ontdekken en bespreekbaar maken, ondanks dat ons geleerd is dat economie een waardenvrije wetenschap is."

Als economie ten diepste geen waardenvrije wetenschap is, dan is er ook ruimte voor een partij als de ChristenUnie om onbeschaamd uit haar eigen bijbelse denktraditie te putten, óók waar het gaat om economische vraagstukken. Ik noem een paar voorbeelden.

Stad en tuin

De vroegste geschriften van de mensheid, waaronder het Oude Testament, spreken al over de "stad" en over de "tuin": over beschermende muren van collectiviteit, maar ook over de roeping van mensen om te cultiveren en "onder hun eigen vijgenboom te zitten". Hier is in de kern het debat tussen socialisme en klassiek liberalisme al aanwezig. Flavius Josefus legt bijvoorbeeld in zijn *Joodse Oudheden* de bouw van de muren van Babel (*Genesis* 11) vooral uit als het optrekken van beschermende muren tegen God Zelf, en daarmee als wantrouwen in Zijn verbond van zegen en voorziening met "alle levende wezens" (*Genesis* 9: 10,17) individueel. De bescherming van het collectief en de persoonlijke verantwoordelijkheid vinden alleen de juiste samenhang in relatie tot God en Zijn gerechtigheid.

Sedlacek laat zien dat de bijbel zich op dit onderwerp niet laat vangen in een links/rechts-schema: de 'stad' kan Babylon worden of Jeruzalem, en de 'tuin' kan een wildernis zijn of Eden. In het eindvisioen van *Openbaring* 21 komen 'Jeruzalem' en 'Eden' tenslotte samen. Aan de ene kant is de mens een verantwoordelijk wezen, en mag hij zo worden aangesproken. Doen we dat niet, dan verliezen we een deel van onze menselijkheid: *"De prijs die we betalen voor onafhankelijkheid van de*

Tomas Sedlacek

Economie van goed en kwaad: De zoektocht naar economische zingeving van Gilgamesj tot Wall Street. Economics of Good and Evil: the Quest for Economic.
ISBN: 9055940291
400 pagina's | € 32,50

Wat mij trof bij Sedlacek was hoezeer de christelijke theologie haar zeggingskracht op maatschappelijke thema's kwijtraakt wanneer zij het aardse uit het oog verliest.

grillen van de natuur, is afhankelijkheid van onze samenlevingen en beschavingen. Hoe verfijnder een samenleving is als geheel, hoe minder haar leden in staat zijn in hun eentje, als individuen, te overleven zonder de samenleving.”

Aan de andere kant is daar de zorgende samenleving, waarin de hoeken van het veld niet worden afgemaaid, en waarin opgebouwde schuld een 'ctrl-alt-delete' krijgt in het Jubeljaar. De mens heeft krediet nodig om verantwoordelijk te kunnen zijn – vandaar ook de nadruk in het werk van bijvoorbeeld Phillip Blond (*Red Tory*) op het “herkapitaliseren van de armen”. Eigenaarschap wordt in het Oude Testament gereguleerd door vergeving.

“De mens is slechts een pachter op het land, en alle eigenaarschap is slechts tijdelijk. De huur werd betaald in de vorm van de ‘tiende’ en in naleving van de door de Heer gegeven wetten. ‘Vergevingsjaren’ herinneren ons er ook aan dat in werkelijkheid het land niet toebehoort aan haar menselijke eigenaars.”

Zowel de 'stad' van de collectiviteit als de 'tuin' van risico en ondernemerschap zijn niet inherent goed of slecht. Zij worden genormeerd door gerechtigheid en door het besef dat wij het land te leen hebben van God.

Loont het goede?

Dit leidt als vanzelf tot de vraag of het 'loont' om het goede te doen. In economische termen: de vraag hoe 'nut wordt gemaximaliseerd'. Sedlacek zet de antwoorden op die vraag op een schaal, waarin het meest optimistische antwoord uit het Oude Testament komt: er is een relatie tussen het doen van gerechtigheid en het leven onder Gods zegen.

“...de Hebreeën probeerden de zakelijke cyclus te verklaren vanuit moraliteit en ethiek. Voor hen was moraliteit de belangrijkste drijvende kracht achter de geschiedenis.”

Het meest cynische antwoord, aan het andere uiteinde van de schaal, is dat van Mandeville, waarin het juist de private ondeugden zijn die, via het mechanisme van de "onzichtbare hand van de markt" zorgen voor maximalisatie van de publieke

welvaart: *“...Mandeville gelooft dat de afhankelijkheid tussen opbrengst en ethiek valide is, maar hij beschouwt die als omgekeerd. In tegenstelling tot andere scholen, lijkt hij te betogen dat meer ondeugden ruimte creëren voor een groter welzijn van het geheel.”*

De recente geschiedenis laat zien dat dit maar zeer ten dele waar is: consumptiedrang leidt inderdaad tot welvaart, maar die welvaart komt niet automatisch ten goede aan de samenleving als geheel. De onzichtbare (en ongereguleerde) hand van de markt produceert vooral wat Phillip Blond noemt “een kapitalisme dat werkt voor de weinigen, niet voor de velen”. Daarom bepleit Sedlacek een stevige morele fundering onder het economisch handelen: “Niets zou beter zijn voor een economie dan erg specifiek zijn over gerechtigheid.”

Ont-aardsing van het christendom

Sedlacek benadrukt de waarde van het Oudtestamentische denken voor de ontwikkeling van economie en vooruitgang. Voor hem is het Joodse lineaire tijdsbegrip zelfs de "sine qua non" voor de ontwikkeling van economisch denken, waarbij vooral van belang is dat vooruitgang in deze wereld plaatsvindt. *“Eén van de zaken die de schrijvers van het Oude Testament de mensheid nalieten, is het idee en de notie van vooruitgang. De verhalen in het Oude Testament hebben hun ontwikkeling; zij veranderen de geschiedenis van de Joodse natie en haken in elkaar. Het Joodse tijdsbegrip is lineair – het heeft een begin en een einde. De Joden geloven in vooruitgang in de geschiedenis, en dat die vooruitgang in deze wereld plaatsvindt. Hebreeuwse religiositeit is daarom sterk verbonden aan deze wereld, en niet aan één of andere abstracte wereld.”*

Daar tegenover lijkt Sedlacek het Nieuwe Testament met name te lezen door de bril van het latere christelijk dualisme, waarin het ‘loon’ voor het goede steeds meer is verplaatst naar het hiernamaals. *“In tegenstelling tot in het christendom, was het concept van een buitenaards paradijs of hemel niet erg ontwikkeld in het Hebreeuwse denken.”*

Het is deze ont-aardsing (en daarmee ont-aarding?) van het christelijke denken dat

ertoe heeft kunnen leiden dat de kerk zich kon verzwageren met de macht. Waar het ‘loon van het goede’ wordt verplaatst naar buiten ruimte en tijd, heeft aards onrecht immers een 'christelijke' legitimatie om voort te woekeren in het hiernu-maals. De zekerheid dat God 'ooit, later' recht zal doen, wordt zo een excuus waarom het hier en nu dus niet hoeft te gebeuren. Op sociaal-economisch vlak houdt Sedlacek het institutionele christendom in die zin een confronterende spiegel voor. Wat mij trof in Sedlaceks passages over het christendom, was vooral hoezeer de christelijke theologie haar zeggingskracht op maatschappelijke thema's kwijtraakt wanneer zij het aardse uit het oog verliest.

Opkomst Koninkrijkstheologie

Gelukkig is dit niet het hele verhaal. In de recente opkomst van de koninkrijkstheologie van onder andere N.T. Wright zien we het christendom steeds meer haar eigen relevantie voor deze aarde herontdekken – niet in het minst in de focus op gerechtigheid en duurzaamheid die ook de ChristenUnie heeft omarmd. En zoals de recente WI-bundel *Volgers* laat zien, zijn er door de eeuwen heen vele christenen geweest die zich vanuit hun geloof hebben ingezet voor hun medemensen, voor hun land en tegen onrecht. De spiegel die Sedlacek het christendom voorhoudt, is vooral de vraag: hoe dicht ligt die betrokkenheid op recht en gerechtigheid bij de kern van wat we geloven? Is het meer dan alleen een accessoire bij een primair 'hemelse' meta-narrative?

Een open vraag

In de zoektocht naar het nieuwe 'verhaal' over markt, ethiek en religie stelt *Economics of Good and Evil* – bewust - meer de juiste vragen, dan dat het de antwoorden geeft. Het ontmaskert de moderne mythes van groei die nog altijd sterk ons regeringsbeleid bepalen. Het laat zien hoe actueel de oudste denktradities van de mensheid zijn voor moderne vraagstukken, en heeft daarbij een bijzondere waardering voor het Hebreeuwse denken zoals we dat tegenkomen in het Oude Testament. Als Sedlacek bij zijn conclusies komt, zet hij dan ook tegenover deze mythes een aantal andere voorstellen, die hij samenvat onder de noemer "Sabbath Economics". Als norm voor overheidsfinanciën geeft hij een hedendaagse uit-

werking van wat hij de "Joseph rule" noemt: ruime overschotten in goede jaren, die worden aangewend voor anticyclisch investeren in de mindere jaren. In die zin was Jozef 'de eerste Keynesiaan'. Met die constatering komt Sedlacek overigens niet per se 'links' uit: hij waarschuwt evenzeer tegen het niet snel genoeg wegwerken van overheids-schuld:

“Wat we nodig hebben, is het zelfde principe dat Jozef aandroeg: heb overschotten zodat je tekorten kunt hebben. Als je tekorten hebt, betaal ze dan snel terug. Deze crisis heeft ons niet vernietigd (hoewel sommige landen in onze beschaving wel failliet gingen of daar dichtbij kwamen), maar als we de volgende crisis ingaan met de huidige lading schuld op ons, dan kan die volgende crisis, die binnen de komende twee generaties zou kunnen komen, werkelijk dodelijk zijn.”

Aanmoediging voor theologie

De belangrijkste waarde van het boek ligt in mijn optiek niet allereerst in de concrete voorstellen. Veel meer lees ik het als een aanmoediging - van een econoom! - aan christenen in de politiek om hun visie op overheid, markt en samenleving allereerst theologisch te doordenken. Economie is niet waardenvrij, zij mag en moet dus waarde(n)vol worden gemaakt, vanuit een heldere, bijbelse visie op het 'common good'.

De ChristenUnie heeft de laatste jaren haar verantwoordelijkheid getoond in het meebesturen van het land in tijden van crisis. Het schip van de samenleving heeft daardoor een aantal rotsen ontweken. Maar het schip heeft nog geen koers. Het nieuwe model waarin overheid, markt en samenleving elkaar opnieuw vinden, is nog niet gevonden. In de zoektocht naar die koers kan de denktraditie waaruit de ChristenUnie voortkomt een grote toegevoegde waarde hebben, waarbij de bijbel zonder gêne open op tafel ligt – op weg naar een waardenvolle economie. ■

Auteur Alex ten Cate werkt als ketenmanager in de telecomsector en is binnen de ChristenUnie actief als steunfractielid voor de Provinciale Statenfractie in Fryslân.

De stad wint, de regio verliest

GROEIENDE
ONGELIJKHEID
ONDERMIJNT
MAATSCHAPPELIJKE
STABILITEIT

DOOR PETER MULDER

Wat beschouwt u als de belangrijkste opgave voor politici? De vraag werd onlangs (19 oktober 2013) door *NRC Handelsblad* gesteld aan de Amerikaanse hoogleraar economie Robert Shiller. Shiller was in Nederland voor een al lang geplande lezing, en toevallig had hij een paar dagen ervoor de Nobelprijs voor economie gewonnen. Hij gaf een verrassend antwoord, dat onze serieuze aandacht verdient. Ik bespreek in dit artikel twee belangrijke boeken die erop ingaan.

Robert Shiller krijgt de Nobelprijs voor zijn onderzoek naar de manier waarop prijzen op effectenbeurzen en huizenprijzen tot stand komen. Hij heeft laten zien dat psychologie en irrationaliteit een belangrijke rol spelen bij prijsvorming op markten. Anders geformuleerd: hij heeft aangetoond dat mensen in het economisch verkeer zichzelf en elkaar iets kunnen wijsmaken, domme dingen doen en zichzelf onterecht rijk kunnen rekenen. Het gevolg is dat er zeepbellen ontstaan op markten: prijzen nemen een hoge vlucht, maar hebben steeds minder met de werkelijkheid te maken. Het is algemeen bekend dat zeepbellen mooi zijn en hoog kunnen vliegen, maar ook dat ze vroeg of laat – meestal vroeg – knappen. Op basis van zijn inzicht in het ontstaan van economische zeepbellen voorspelde Shiller

de internetbubbel in 2000 en de ineenstorting van de Amerikaanse huizenmarkt in 2007 – daar waar verreweg de meeste economen compleet verrast werden door deze crises.

Gevraagd naar zijn belangrijkste advies voor politici zou je dus iets verwachten als: pas op voor zeepbellen op markten; let er op dat markten niet altijd gelijk hebben; pak de banken strenger aan, beperk tophypotheken. Niets van dat alles. Wat beschouwt u als de belangrijkste opgave voor politici? Shiller's verbluffende antwoord: "Het grootste gevaar vind ik de groeiende ongelijkheid tussen arm en rijk." Om te vervolgen: "Dat geldt ook voor Nederland. De computertechnologie verandert de wereld zo snel. Nederland was altijd een stabiel

land, maar ook hier kan een groeiende ongelijkheid tot instabiliteit leiden."

Toenemende ongelijkheid

Deze boodschap verdient het om serieus genomen te worden. Iemand die dat al een poosje doet is de Amerikaanse topeconoom Joseph Stiglitz, ook Nobelprijswinnaar (2001). Zijn meest recente boek – *The Price of Inequality* – is er helemaal aan gewijd. Het boek gaat over ongelijkheid in de VS, en daar is alle reden voor. Stiglitz rekent voor dat in de jaren voorafgaand aan het uitbreken van de crisis in 2008 meer dan 65% van de toename van het nationaal inkomen in de VS ging naar de top 1% inkomens. Tijdens de crisis, in 2010, wist deze top 1% maar liefst 93% van de toename van het nationaal inkomen binnen te harken. Ondertussen daalde de gemiddelde huizenprijs in de VS tussen 2006 en 2011 met ongeveer 35%, een harde klap voor mensen met forse hypotheeklasten – een aanzienlijk deel van de Amerikaanse bevolking. En na een klein dipje in 2008 was de verhouding tussen het inkomen van een CEO en dat van een gewone werknemer in 2010 weer terug op het niveau van voor de crisis: 243 tot 1. De top 1% inkomens in de VS verdienen in een week 40% meer dan de laagste 20% inkomens in een jaar verdienen.

Ongelijkheid leidt tot instabiliteit

Verschil mag er wezen, zegt Stiglitz, want het is goed dat verschil in ijver en talent beloond wordt, maar dit gaat te ver. En het is niet zonder risico: een dergelijk niveau van inkomensongelijkheid, maar vooral de snelle groei van de kloof tussen rijk en arm, zet de stabiliteit van een samenleving op het spel. Met Amerikaans gevoel voor het grote gebaar wijst hij op de recente lotgevallen van de elite in Egypte en Tunesië, die uit hun paleizen is verjaagd door de opstand van de massa. Het lot van de top 1% is verbonden met dat van de overige 99%, zo waarschuwt Stiglitz.

Samenvatting

- De econoom Stiglitz en de historicus Nightingale laten zien dat ongelijkheid slecht is voor maatschappelijke stabiliteit.
- In Nederland nemen sociaal-economische verschillen toe, waarbij de scheidslijnen vooral ruimtelijk zijn: de stad wint, terwijl de regio verliest. Dit werkt onvrede in de hand.
- Ongelijkheid is in in Nederland meer een onderwerp van ruimtelijk beleid dan van inkomenspolitiek. Ons overheidsbeleid is veelal gericht geweest op bevordering van gelijkheid, maar de neiging van mensen en bedrijven om te clusteren in bepaalde (stedelijke) gebieden wint het meestal van beleid.

De populariteit van PVV en SP in steden en krimpregio's is een belangrijk signaal dat ook in Nederland sociaal-economische scheidslijnen spanningen in de hand werken.

Nu is Stiglitz sterker in zijn rol van econoom dan in die van profeet, en in de VS is de meest zichtbare manifestatie van onvrede vooralsnog beperkt gebleven tot de tentjes van de Occupy beweging. Maar hij heeft een punt met het verbinden van ongelijkheid aan instabiliteit. Spannender echter is zijn constatering dat de Amerikaanse droom – iedereen kan van krantenjongen miljonair worden – definitief een mythe is geworden: ook in de VS geldt dat veruit de meeste mensen die voor een dubbeltje geboren worden zich niet opwerken tot kwartje. En dat heeft gevolgen voor de samenleving en de nationale identiteit, zeker in de VS.

Nivelleren: een Nederlands feestje

Vergeleken met de VS is Nederland een plat land. Nivelleren is hier al heel lang een feestje: in internationaal perspectief zijn de sociaal-economische verschillen tussen mensen in Nederland klein. En op wereldschaal neemt de inkomensongelijkheid sterk terug doordat het afgelopen decennium enkele honderden miljoenen mensen zich uit de armoede hebben gewerkt, vooral in China en India. Het wordt steeds moeilijker om de Derde Wereld aan te wijzen op de wereldkaart, de kloof tussen het rijke Noorden en het arme Zuiden wordt langzaam maar zeker iets uit het verleden. Rijke Russen en Chinezen kopen tegenwoordig bijvoorbeeld huizen en verblijfsvergunningen in de EU, en aanzienlijke aantallen Portugezen emigreren op dit moment naar voormalige koloniën als Mozambique en Angola terwijl Angolees oliekapitaal wordt geïnvesteerd in de zwakke Portugese economie.

Verstedelijking en segregatie

Ongelijkheid is natuurlijk niet alleen een kwestie van inkomen. Stiglitz erkent dit, maar zelden is

dit op papier beter duidelijk gemaakt dan in het magistrale boek *Segregation – A Global History of Divided Cities* van Carl Nightingale. Een heel ander boek dan dat van Stiglitz, geschreven door een historicus, over een op het eerste gezicht heel ander onderwerp. Maar ook Nightingale maakt zich druk over ongelijkheid, en terecht. Immers, de meerderheid van de mensheid woont in de stad en hun aantal groeit snel: elke dag(!) trekken in de wereld 180.000 mensen naar de stad. Nightingale laat fraai zien dat veelvoorkomende en veelbesproken vormen van ongelijkheid een ruimtelijke dimensie hebben. Hij richt zich vooral op raciale ongelijkheid, die vaak nauw samenhangt met inkomensongelijkheid. In veel steden vertaald ongelijkheid zich in segregatie. Zaken die voor verdeeldheid in steden zorgen zijn, in de woorden van Nightingale, onder meer (12), “muren, hekken, poorten, checkpoints en wegblokkades, spoorlijnen, snelwegen, tunnels, rivieren, kanalen, bergkammen, gedemilitariseerde zones, wegblokkades, gewelddadige bendes, terrorisme, de politie, legers, een avondklok, paswetten, sloopwerkzaamheden, gedwongen verhuizingen, bestemmingsplannen, gescheiden ontwikkeling van private bouw en volkshuisvesting, gated communities, aparte gemeentelijke overheden en fiscale systemen, ongelijke toegang tot grondbezit en krediet, beperkingen ten aanzien van immigratie”.

Lange termijn gevolgen van ruimtelijk beleid

Nightingale laat voor een keur aan steden door de geschiedenis heen zien hoe dergelijke zaken al dan niet doelbewust zorgen voor ongelijkheid en segregatie in de stedelijke samenleving, met verregaande gevolgen voor het welzijn van mensen en de stabiliteit van de samenleving. De

mooiste hoofdstukken gaan over de ruimtelijke scheiding van etnische groepen in Johannesburg ten tijde van de apartheid en in het Chicago van de jaren '20. In Johannesburg was dat het gevolg van expliciet overheidsingrijpen, in Chicago gebeurde dit veel subtieler, via het marktmechanisme met hulp van vernuftige wetgeving die de toegang tot krediet en landbezit en daarmee tot huizenbezit reguleerde. Vele decennia later is de ruimtelijke kloof tussen rijk en arm en tussen zwart en blank nog steeds pijnlijk zichtbaar in beide steden. Een belangrijke observatie hierbij is dat ruimtelijk beleid lange termijn consequenties heeft, onder meer omdat (het bezit van) onroerend goed van nature relatief duurzaam is.

Nederlandse situatie

In internationaal perspectief zijn in Nederland ook de ruimtelijke verschillen, zoals tussen de stad en het platteland of tussen verschillende buurten binnen een stad, relatief klein. Kijk maar naar de enorme verschillen in Parijs tussen het centrum en de banlieus aan de rand, of de leegloop van het Franse platteland waar vaak halve dorpen te koop staan. Er zijn in ons land maar zeven buurten waar de bevolking voor meer dan 75% van niet-westerse komaf is en deze concentratiewijken lijken in niets op de gevaarlijke ghetto's uit spannende films. Bovendien suburbaniseren migranten waardoor de rest van Nederland qua etnische diversiteit steeds meer op de grote steden gaat lijken. Omgekeerd zien we dat middenklasse gezinnen weer terugkeren naar de grote stad.

De stad wint, de regio verliest

Maar dit gezegd hebbende, moeten we de verschillen in Nederland niet onderschatten. Verschillen die bovendien toenemen. De huidige aandacht in de politiek voor krimpgebieden en toenemende tegenstellingen binnen grote steden is dus goed te begrijpen. Binnenlandse migratie zorgt voor een forse herverdeling van de bevolking: in 1860 woonde bijna 19% van de Nederlandse bevolking in Noord-Nederland, terwijl dit in 2013 bijna is gehalveerd tot pakweg 10%. Bovendien is deze migratie selectief naar leeftijd en opleiding: jongeren en hoger opgeleiden zijn veel mobieler en concentreren zich in steden. Dit gaat ten koste van andere gemeenten in Nederland: de stad wint, terwijl de regio verliest.

Bovendien geldt dat in plaatsen met een grotere economische dichtheid werknemers met vergelijkbare kenmerken meer verdienen: recent onderzoek toont aan dat in Nederland een verdubbeling van de economische dichtheid voor lager opgeleiden leidt tot een 3% hoger loon, voor middelbaar en hoger opgeleiden is dit 4% tot 10%. Tegelijkertijd zijn dit ook de steden waar de arbeidsmarkt aan de onderkant 'dichtbevolkt' is. Dit creëert binnen grote steden een tegenstelling.

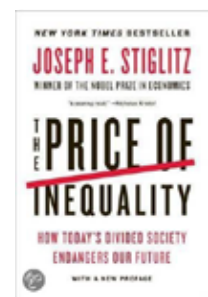
Binnen en buiten de ring

Ook binnen florerende steden nemen de verschillen toe. Zo is in Amsterdam met name het verschil tussen het gebied binnen en buiten de ring de afgelopen twee decennia flink toegenomen. Den Haag kent het verschil tussen zand en klei en in Haarlem is er een relatief scherp onderscheid tussen oost en west Spaarne. In sterke mate is dit te herleiden tot een ruimtelijke sortering van bevolkingsgroepen naar opleidingsniveau: binnen de ring in Amsterdam domineren de hoger opgeleiden, buiten de ring de lager opgeleiden. Eén van de redenen is dat huiseigenaren met een hoog inkomen in de nabijheid van stedelijk erfgoed en de daarbij behorende voorzieningen willen wonen, en ook dichtbij andere huishoudens met hoge inkomens.

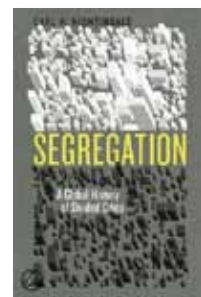
Sociaal-economische scheidslijnen

Dat zijn nog steeds geen 'Amerikaanse toestanden', maar toch is het nuttig om ons te laten inspireren door Stiglitz' verbinding tussen ongelijkheid aan instabiliteit. Immers, ook in een relatief plat en welvarend land kunnen die verschillen uit de hand gaan lopen, zoals twee jaar geleden in Londen en enkele maanden terug in Stockholm, een keurige stad in het rustige en welvarende Zweden. De populariteit van zowel de PVV als de SP in steden als Rotterdam en de krimpregio's van Nederland is een belangrijk signaal dat ook in Nederland sociaal-economische scheidslijnen onvrede en spanningen in de hand werken.

Overheidsbeleid in Nederland is er traditioneel op gericht geweest om de economische en sociale gelijkheid binnen Nederland te bevorderen, bijvoorbeeld door middel van het plaatsen van overheidsdiensten in gebieden met afnemende werkgelegenheid, spreiding van immigranten,

Joseph E. Stiglitz
The Price of Inequality.
How Today's Divided Society Endangers Our Future.
NewYork/London: Norton, 2012
ISBN: 0393345068
560 pagina's | € 13,49

Carl E. Nightingale
Segregation.
A Global History of Divided Cities.
Chicago, University of Chicago Press, 2012
ISBN: 0226580741
528 pagina's | € 26,99

Nightingale's meesterwerk herinnert eraan dat ongelijkheid, zeker in Nederland, wellicht meer onderwerp is van ruimtelijk beleid dan van inkomenspolitiek.

sociaal woningbouwbeleid in grote steden, stadsvernieuwing in achterstandswijken, etc. Het door de ChristenUnie bedongen openhouden van de kazerne in Assen in het recente begrotingsakkoord is een typisch voorbeeld van deze politieke reflex. Dat is fijn voor Assen en goed voor de kiezersgunst in Noord-Nederland, maar is – in meer algemene zin – dergelijk beleid ook goed voor Nederland?

Vliegwieleffect

Voor het beantwoorden van die vraag vraagt het economisch denkraam aandacht voor het bestaan van zogeheten externe effecten van de clustering van mensen in steden c.q. de Randstad. De keuze van mensen om in steden te gaan wonen heeft namelijk niet alleen gevolgen voor de persoon in kwestie, maar ook voor derden. Dit laatste, externe, effect kan zowel positief als negatief zijn. Positieve externe effecten ontstaan als creatieve, hoogopgeleide mensen clusteren in de stad: het stimuleert innovatie omdat ze leren van elkaar, er ontstaan schaalvoordelen omdat ze samenwerken, en de productiviteit neemt toe omdat ze zich kunnen specialiseren. Dit vertaalt zich in meer welvaart en dit leidt tot typische stedelijke voorzieningen zoals theaters, ateliers, persoonlijke dienstverlening en specialistische winkels, die op hun beurt ook weer een aantrekkingskracht uitoefenen op mensen met hogere inkomens. Dit vliegwieleffect leidt tot krachtige, slimme steden die van groot belang zijn als motor van nationale welvaart. Zo beschouwd is clustering – en dus toenemende ongelijkheid – dus goed, niet alleen voor de stad maar zelfs voor het platteland en ook voor lager-opgeleiden die banen gecreëerd zien worden als afgeleide van de dynamiek aan de stedelijke bovenkant van de arbeidsmarkt: slimme mensen in glimmende kantoorpanden creëren immers vacatures voor schoonmakers en bewakers.

Gevolgen voor krimpregio's

Maar dat is niet het hele verhaal. Er zijn ook negatieve effecten in de vorm van versterkte armoede in krimpregio's door geringe kansen op goede scholing, beperkte kwaliteit van voorzieningen, verhoogde criminaliteit, et cetera. En dus is de vraag naar de optimale mate van menging en clustering complex – en ook politiek. Meer vrijheid ten aanzien van locatiekeuze via toegenomen

marktwerking op de woningmarkt, zoals recentelijk bijvoorbeeld bepleit door wethouder Wiebes in Amsterdam, zal clustering van soortgenoten naar verwachting doen toenemen. De baten daarvan voor hoger opgeleiden zijn naar verwachting substantieel, maar de externe kosten in de achterblijvende gebieden dienen in een totale evaluatie te worden meegenomen. Opvallend genoeg is over de verwachte omvang van deze externe kosten minder bekend dan over de verwachte omvang van de externe baten. Wel is bekend dat het moeilijk is om met beleid tegen de economische stroom in te roeien: ondanks forse subsidies gedurende decennia gaat het niet goed met Delfzijl en Zeeuws-Vlaanderen, en de verhuizing van een deel van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) naar Heerlen jaren geleden heeft de neergang van die stad niet kunnen stuiten. Het lijkt ook onwaarschijnlijk dat die open kazerne van Assen een florerende stad gaat maken. Zelfs Nederland is niet maakbaar. Ruimtelijk beleid dat de economische en sociale gelijkheid binnen Nederland wil bevorderen vergt, naast bescheidenheid, op zijn minst ook goed nadenken over het eigene en specifieke van een (krimp)regio en accepteren van de onmogelijkheden om regio's te kneden naar eigen wensen.

Geen natuurverschijnsel

Op heel verschillende manieren laten Stiglitz en Nightingale in hun boeken zien dat groeiende ongelijkheid geen natuurverschijnsel is, maar het gevolg van een ingewikkeld samenspel tussen imperfecte markten en imperfecte overheden. Sinds de tijd van Adam Smith is de economische wetenschap veranderd: de lofzang op de perfecte markt heeft plaatsgemaakt voor analyses van marktimperfecties. Net als Robert Shiller heeft ook Joseph Stiglitz een Nobelprijs gewonnen (in 2001) voor zijn analyse van imperfecte markten. En beide heren waarschuwen nu voor de risico's van ongelijkheid. Dat is geen toeval. Nightingale's meesterwerk herinnert eraan dat ongelijkheid, zeker in Nederland, wellicht meer onderwerp is van ruimtelijk beleid dan van inkomenspolitiek. ■

Auteur

Dr. Peter Mulder is universitair docent economie aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

Column

Corrupte tijders bakken

DOOR REINIER KOPPELAAR

Nederland doet het goed als het gaat om corruptie. Op de lijst van Transparency International staat ons land op de negende plaats. Al zullen velen enkele recente zaken van corruptie bij wethouders en (ex-)burgemeesters weten te noemen, relatief gezien gaat het om klein grut. Toch is er veel wantrouwen in de politiek. Op internetfora worden de woorden 'politici' en 'graaiers' met het grootste gemak in één adem gebruikt. China scoort veel hoger scoort op de corruptieladder. Hoe gaan ze er daar mee om?

Cynisme over lokale politiek

In het autocratisch geregeerde China is de vrijheid van meningsuiting zeer beperkt. Toch woedt er tegenwoordig op de Chinese sociale media regelmatig grote opwindings over een lokale bestuurder of ambtenaar die is betrappt op zelfverrijking. Sinds jaar en dag kent het land een traditie van corrupte lokale bestuurders en onder het Chinese publiek leeft dan ook veel cynisme over haar bestuurders. Lichtpuntje is dat deze internetjournalistiek tegenwoordig regelmatig leidt tot arrestatie van de boosdoeners.

En dat komt doordat President Xi Jinping sinds zijn aantreden dit voorjaar onafgebroken campagne voert tegen corruptie, waarbij zowel 'tijgers' (hoge officials) als 'vliegen' (kleine ambtenaren) niet worden gespaard. Tot lichte verbazing van het Chinese publiek houdt de president zijn woord: onder leiding van Wang Qishan, hoofd van het Partijdisciplineorgaan, wordt het ene na het andere kopstuk aangepakt. De namen Jiang Jiemin, Liu Zhijun, Ji Jianye doen bij de lezers van *Denkwijzer* waarschijnlijk geen belletje rinkelen, maar het gaat hier om 'tijgers': machtige topmannen die afgelopen maanden zijn gearresteerd wegens grootschalige corruptie.

Democratie tempert corruptie

Deskundige waarnemers merken op dat de campagne diepte mist. Er worden slechts zondebokken geslachtofferd om het volk tevreden te houden. Bovendien lijkt er sprake van politieke afrekening: gearresteerde 'tijgers' zouden voornamelijk politici met verkeerde politieke connecties zijn.

Hoe dit ook zij, duidelijk is dat China op dit terrein mijlenver verwijderd is van het 'schone' Nederland: het staat op plaats 80 op de corruptieranglijst. Een verklaring daarvoor ligt zonder twijfel in het ontbreken van het verantwoordingsmechanisme dat wij zo koesteren in onze democratie: regelmatige verkiezingen. De Chinese politieke cultuur ontbeert wat de Nederlandse momenteel – wellicht in te ruime mate – heeft: de mogelijkheid om politieke bestuurders naar huis te sturen. Toch heerst er een bijzonder negatieve stemming onder de Nederlandse bevolking over politici. Kleine vormen van fraude – hoe erg ook – kunnen rekenen op buitenproportionele publiciteit. Het zou mooi zijn als in Nederland het vertrouwen in bestuurders meer in balans zou zijn met de democratische verworvenheden. ■

Reinier Koppelaar werkt op de Nederlandse ambassade in Peking en schrijft deze column op persoonlijke titel.

Zorg in een participatiesamenleving

DOOR WOUTER BEEKERS EN GEERT JAN SPIJKER Burgerkracht, doedemocratie en participatiesamenleving zijn vandaag de dag sleutelwoorden in het politieke debat. De verhouding tussen samenleving, markt en overheid lijkt te verschuiven, maar hoe en waar willen we uitkomen? In het project Christelijk-sociaal 2030 komt het Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie vanuit de eigen traditie met concrete visies op deelthema's.

Onlangs verschenen in dit programma de twee eerste boeken. *Zorg met een hart* behandelt de toekomst van de gezondheidszorg, die financieel onder druk staat en waarin een bureaucratische regeldrift soms haaks staat op de kwaliteit van zorg en leven. *Achter de schutting* gaat over 'de drie decentralisaties' die gemeenten en burgers grote verantwoordelijkheid geven op het gebied van maatschappelijke begeleiding en ondersteuning (Wmo), jeugdzorg en arbeidsparticipatie.

In beide boeken verkennen we de betekenis van de christelijk-sociale mensen samenlevingsvisie voor de eenentwintigste eeuw. Van daar uit doen we aanbevelingen in de concrete keuzes die we de komende jaren zullen moeten maken.

Uitgangspunten

Over de accentverschuiving van een verzorgingsstaat naar een participatiesamenleving woedt een debat. Critici vragen of de regering zich er niet te gemakkelijk van af maakt door haar verantwoordelijkheden over de schutting te kieperen richting

de samenleving. Wij denken dat het niet goed is alleen stil te staan bij de vraag waar we vandaan komen. Het is beter te beginnen bij de vraag naar wat voor een samenleving we toe willen, om vervolgens te kijken waar we nu staan en hoe we stappen in de goede richting kunnen zetten. In de ideale samenleving wordt de waarde en het talent van ieder mens erkend. God heeft ieder mens geschapen, dat maakt ieder mens waardevol. God heeft de mens ook geschapen als een relationeel wezen. 'Het is niet goed als de mens alleen is', sprak de Heer al bij de schepping. 'Heb uw naaste lief als uzelf', gaf hij de mens mee als gebod. In relaties komen mensen tot hun recht en tot ontplooiing. Daartoe heeft God de mens ook talent gegeven. Onderlinge relaties tussen mensen geven de samenleving haar kracht. Dat is een uniek christelijk-sociaal uitgangspunt in de politiek. Tegenover de linkse nadruk op het oplossend vermogen van de staat en tegenover het liberale verhaal van individuele zelfredzaamheid wijst de christelijk-sociale politiek op de kracht van gemeenschappen.

WI-STUDIES OVER GEZONDHEIDSZORG EN DECENTRALISATIES

De overheid dient voor alles ruimte te geven aan deze gemeenschapskracht. Daarnaast heeft ze een eigen en aanvullende rol in de samenleving. Eigen, want ze handhaaft orde, recht en veiligheid. En aanvullend, want de overheid schept voorwaarden voor mensen en gemeenschappen om zich te kunnen ontplooiën en is ze een schild voor mensen in een kwetsbare situatie. Het is van belang dat overheid, zorgverleners en andere professionals dicht bij mensen staan door een kleinschalige aanpak en maatwerk. Wanneer nodig biedt ze een vangnet, dat wanneer mogelijk veerkrachtig is en erop gericht mensen te stimuleren hun talenten te benutten.

Marktwerving in de zorg is een heikel thema. In onze visie kunnen marktelementen een rol spelen in de zorg, maar is de zorg geen markt. Uiteindelijk draait het om zorg om aandacht van de zorgverlener voor de patiënt. De relatie tussen beiden is uiteindelijk moreel van aard, niet economisch. Het is daarom goed dat we in Nederland een stelsel van gereguleerde marktwerving kennen. Vanuit deze uitgangspunten kijken we naar keuzes die we de komende jaren moeten maken ten aanzien van het zorg- en welzijnsbeleid van de overheid.

1. Begin bij burgers

Alle zorg- en hulpverlening dient te beginnen bij mensen, bij hun talent, zeggenschap en verantwoordelijkheid. In de gezondheidszorg kunnen patiënten veel meer zeggenschap krijgen over de zorgverlening. En elektronische hulpmiddelen als tablets en camera's (E-health) zullen er aan bijdragen dat patiënten meer zelf kunnen meewerken aan hun ziektebestrijding en minder afhankelijk worden van zorgverleners. Ook hierdoor kunnen mensen zelf meer keuzes maken en verantwoordelijk dragen voor hun welbevinden.

Ook voor gemeenten is dit een aandachtspunt. Er komen grote financiële uitdagingen op de gemeenten af. Het kan verleidelijk zijn om keuzes te maken vanuit kostenbesparing. Maar soms zijn investeringen nodig om mensen met hun talenten een plek te geven in de samenleving, bijvoorbeeld in de vorm van beschut werk.

2. Geef gemeenschapskracht ruimte

Relaties maken een samenleving sterk. De overheid moet sociale gemeenschappen de ruimte geven, ondersteunen en stimuleren. Vooral op lokaal niveau is dit een belangrijk aandachtspunt. Zo is de jeugdzorg gebaat bij inschakeling van het sociale netwerk rondom een kind. Eigen Krachtconferenties kunnen daaraan goed gestalte geven. Uit onderzoek blijkt ook dat mensen met afstand tot de arbeidsmarkt veel sneller aan een baan komen door het inschakelen van hun sociale omgeving. Soms kan die omgeving ook gecreëerd worden, de 'maatjesbank' van GIDS-netwerk geeft ervan een inspirerend voorbeeld.

Het is van groot belang dat de overheid niet probeert sociale samenhang en onderlinge zorg zelf uit te vinden. Rondom de Wmo worden wel pogingen gedaan om sociale cohesie in buurten te versterken. Maar in de praktijk blijkt dat het veel beter werkt om families de ruimte te geven en bestaande sociale gemeenschappen, zoals kerken, aan te spreken op hun eigen waarden en doelen.

3. Een beperkte, maar sterke overheid

Een sterke overheid is nodig, maar met een beperkte rol. Een concreet voorbeeld geeft het terugbrengen van de volksverzekering voor langdurige zorg (de Awbz) tot de kern. Jarenlang deed de overheid teveel, nu is het aan burgers en samenlevingsverbanden om hun verantwoordelijkheden weer op zich te nemen. Een beperktere overheidsrol is op de lange termijn, ook vanuit het oogpunt van financiën, beter houdbaar.

4. Preventie als prioriteit

De overheid dient de samenleving wel te blijven ondersteunen. Inzet op preventie moet daarbij prioriteit zijn. Voorkomen is beter dan genezen. En een gezonde levensstijl heeft een positieve invloed op het individu, maar ook op de samenleving als geheel. Preventie draagt eraan bij dat zwaardere zorg wordt uitgesteld of zelfs voorkomen. Wij pleiten voor een structurele financiering van preventie. Bovendien zal het accent meer gaan liggen op de eerste lijn, vooral op huisartsen(ondersteuning) en wijkverpleegkundigen.

Voor gemeenten is dit met name in de jeugdzorg een aandachts-punt. De jeugdzorg dient vindbaar en toegankelijk te zijn. Dit vraagt iets van de locatie en van de professionals. Een toegankelijke jeugdzorg maakt een snelle aanpak mogelijk en kan escalatie van problemen en zware zorgtrajecten voorkomen.

5. Gepaste en samenhangende zorg

De overheid ondersteunt mensen en de samenleving het beste door maatwerk. We hebben ons in Nederland teveel blindge-staard op gelijke behandeling, maar gepaste hulp en zorg is een van de grootste uitdagingen van deze tijd. Zo wordt niet zelden teveel behandeld. 'Overbehandeling' is niet teveel van het goede, maar betekent leed toevoegen aan de patiënt en verspilling van geld dat aan goede zorg had kunnen worden besteed.

Voor gemeenten vraagt maatwerk vooral een samenhangende aanpak. De problemen van jongeren en gezinnen staan vaak niet op zichzelf. Sociale of psychische problemen kunnen bijvoor-beeld veroorzaakt worden door werkloosheid of omgekeerd. Een samenhangende aanpak op het gebied van zorg, welzijn en werk is belangrijk.

Zorg met een hart is geschreven door vier auteurs: Stef Groenewoud, gezondheidswetenschapper en ethicus aan het RadboudUMC Nijmegen, Geert Jan Spijker, adjunct-directeur van het WI, Maarten Verkerk, bijzonder hoogleraar christelijke wijsbegeerte en actief in VitaValley, een innovatienetwerk voor de zorg en Anna de Wit, beleidsmedewerker bij de Tweede Kamerfractie van de ChristenUnie.

Achter de schutting. Kansen na de decentralisaties kwam tot stand door een samenwerking van het WI en de Bestuursvereniging van de ChristenUnie, in de persoon van Wouter Beekers en Bernadette van den Berg. Bijdragen werden verder geschreven door Marja Jager, Wmo-deskundige en onderzoeker aan de Gereformeerde Hogeschool Zwolle, Marja Haak, die als bestuurder veel ervaring heeft opgedaan met de jeugdzorg en Simone Kennedy, voorzitter van de ChristenUnie-fractie in Amersfoort. (Dit boek is voor donateurs op aanvraag beschikbaar)

6. Aandacht voor identiteit

Door de doorgaande ontzuiling lijkt identiteitsgebonden zorg iets van het verleden. Maar juist de inzet op maatwerk en inbreng van burgers vraagt om aandacht voor identiteit. Mensen worden actief vanuit hun eigen overtuigingen. Bovendien is hulp het meest effectief als deze aansluit bij de culturele en godsdienstige waarden van mensen.

Gemeenten dienen te borgen dat organisaties aan kunnen sluiten bij de eigen overtuigingen van mensen. Bij voorkeur gebeurt dat door te investeren in de diversiteit aan markt- en maatschap-pelijke organisaties, of anders ten minste door te investeren in de diversiteit aan hulpverleners binnen organisaties.

Niets nieuws onder de zon?

Volgens sommigen is er sprake van een revolutio-nair experiment met ons sociale stelsel. Wie naar de geschiedenis kijkt, ziet dat het tegendeel waar is. Sociaal beleid is door de jaren heen steeds in verandering geweest. Nederland heeft steeds ge-zocht naar een evenwicht tussen het ondersteunen en het aanspreken van mensen en verbanden op hun verantwoordelijkheden. Wij hebben de overheid na de Tweede Wereldoorlog langzamerhand een te grote rol toebedeeld. Met inachtneming van de vereiste geleidelijkheid en zorgvuldigheid, is het goed te zoeken naar een nieuw evenwicht en een nieuwe dynamiek tussen overheid, markt en samenleving. Dat past bij de christelijk-sociale politiek. ■

Vooruitblik 2014

CHRISTELIJK
SOCIAAL
2030

ZORGCONGRES

Nederland kent uitstekende gezondheidszorg. Daar hangt echter wel een prijskaartje aan: ons land heeft relatief gezien het duurste stelsel ter wereld. En de kosten blijven stijgen. Hoe voorkomen we dat onze zorg onbetaalbaar wordt en de zorg verschaalt? Hoe zorgen we ervoor dat de kwaliteit op peil blijft als gemeenten meer zullen moeten doen met minder geld? Wat kunnen we verwachten van burgers als het gaat om zorg en welzijn?

Over deze vragen gaat het Zorgcongres van 11 januari 2014. Samen met de Bestuursvereniging en de Tweede Kamerfractie organiseert het WI deze bijeenkomst om met u in gesprek te gaan. Naast enkele lezingen zal veel tijd worden ingeruimd voor deelsessies, over jeugdzorg, Wmo, preventie, etc. Achtergrond van het congres is het verschijnen van twee publicaties in de serie Christelijk-sociaal 2030 (zie het artikel op p.34-36).

PROGRAMMA

Het programma bestaat uit twee dagdelen. De ochtend gaat over de gezondheidszorg (preventie, overbehandeling, de rol van zorgverzekeraars), de middag over de decentralisaties (mantelzorg, jeugdzorg, etc.). Er zijn workshops met veel ruimte voor gesprek. Sprekers zijn o.a. Andries Baart, André Rouvoet, Stef Groenewoud, Maarten Verkerk en Carla Dik-Faber.

CONGRES ZORG EN DECENTRALISATIES

Datum	zaterdag 11 januari 2014 (10.00 uur - 16.00 uur)
Locatie	Stadscafé de Observant, Amersfoort (www.observant.nl)
Kosten	aanmelding kan voor de ochtend en/ of de middag. De kosten voor de lunch zijn 15 euro
Aanmelden	via de coupon op bijgevoegde brief of via www.wi.christenunie.nl/congres

WI AGENDA

11 januari

- **Congres zorg en decentralisaties** (zie ook hiernaast)

februari

- **Bijeenkomst vanwege *Open voor God*, een bundel essays n.a.v. het boek *Een seculiere tijd* van Charles Taylor (i.s.m. TU Kampen)**

27 maart

- **Groen van Prinsterer-lezing door prof.dr. Govert Buijs**

voorjaar

- **Start project economie**

zomer

- **Publicaties rond project visie op overheid en onderwijs**

Wilt u contact opnemen n.a.v. deze informatie? wi@christenunie.nl

DE SENAAT MOET
DIRECT GEKOZEN
WORDEN DOOR HET
VOLK

De Eerste Kamer: hoe verder?

De senaat werd gezien als ‘de dierentuin van de koning’. Haar bestaan diende ter verzekering van zijn belang. Dat heeft de ontwikkeling van de senaat sterk gehinderd.

DOOR ROEL KUIPER EN HARMJAN VEDDER **Er is veel discussie over de Eerste Kamer. Het kabinet werkt aan een notitie over haar rol en positie. De senaat is volop in ontwikkeling. Een zelfbewuste maar politiek terughoudende Eerste Kamer versterkt de parlementaire democratie. Meer parlementair onderzoek, meer aandacht voor Europa en directe verkiezingen geven invulling aan die eigenstandige rol.**

De Eerste Kamer kan zich de afgelopen jaren verheugen in een bovengemiddelde belangstelling. Met enige regelmaat wordt een fluweelrood perslint door de monumentale hal van de Kamer gespannen om een menigte verslaggevers, fotografen en cameramensen op afstand te houden. Zoveel aandacht was men tot nu toe niet gewend in de senaat, met uitzondering van enkele spannende debatten en tumultueus verlopen nachtelijke vergaderingen. Door de minderheidspositie van Rutte I (2010-2012) en Rutte II (2012 -) in de senaat, is meer dan ooit de schijnwerper op de Eerste Kamer komen te staan. Dat leidt inmiddels ook tot een nieuwe – de zoveelste – discussie over rol, functie en betekenis van de Eerste Kamer. Er zal een kabinetsnotitie over het onderwerp komen en ook de Eerste Kamer wil zich bezinnen op haar eigen rol. De ChristenUnie is altijd voorstander geweest van de Eerste Kamer. Als huis van heroverweging zorgt ze voor een gezonde vertraging in het woelige proces van politieke besluitvorming en draagt zo bij aan de zorgvuldigheid van wetgeving. Maar de Eerste Kamer is ook politiek orgaan en als zodanig onmiskenbaar in ontwikkeling. Met dit artikel willen we daarop reflecteren en bijdragen aan de discussie over de toekomstige ontwikkeling van de Eerste Kamer.

Een ongelukkige start

Dat Nederland bij de grondwet van 1815 een tweekamerstelsel en een senaat zou krijgen, sprak niet vanzelf. Toen koning Willem I op 30 november 1813, na een periode van Franse overheersing, op Scheveningen landde als soevereine vorst van het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden, lag de bestuurlijke en staatsrechtelijke inrichting daarvan nog op de tekentafel. Van Hogendorp, de architect van de nieuwe Grondwet van 1815, had aanvankelijk grote bezwaren tegen de ‘hindermacht’ van een tweekamerstelsel. Een bicameraal systeem naar Brits voorbeeld was een wens van Koning Willem I, die daarin gesteund

werd door de Belgische landsdelen die aan het Koninkrijk waren toegevoegd. De Staten-Generaal werd opgedeeld in een Tweede en een Eerste Kamer ‘ten einde alle overijling in de raadplegingen te voorkomen’.¹ De leden van de Eerste Kamer werden benoemd door de Koning, die via die weg een indirect veto kreeg over alle wetsvoorstellen. De senaat kende daardoor een ongelukkige start. Ze werd gezien als *menagerie de roi* (de dierentuin van de koning). Haar bestaan was niet gedreven door parlementaire overwegingen of een wens van burgers, maar diende ter verzekering van het belang van de vorst. Dat heeft de ontwikkeling tot een senaat met eigen functie in ons staatsbestel in belangrijke mate gehinderd.

Groei naar zelfstandigheid

Rond de grondwetherziening van 1848 gingen opnieuw stemmen op om de ‘dierentuin’ dan maar te sluiten. Van de architect van de staatkundige hervormingen uit 1848, de liberaal Thorbecke, is bekend dat hij de Eerste Kamer het liefst zag verdwijnen. En ook de oervader van de christelijke politiek in Nederland, Groen van Prinsterer, was kritisch op het functioneren van de Eerste Kamer. Het voornaamste verwijt dat hij de Eerste Kamer maakte was dat zij geen ‘zelfstandigheid’ had en dat was een juiste typering voor de toenmalige situatie. De regering wist bij monde van de kundige minister van Justitie Donker Curtius echter met succes het tweekamerstelsel te verdedigen. Dit moest gepaard gaan met een nieuwe positionering van de Eerste Kamer in het parlementair bestel. De grondwetherziening van 1848 maakte een einde aan de kroonbenoeming van Eerste Kamerleden en daarmee werd een voorzichtige stap gezet naar een stevigere en breder gedragen rol in ons parlementaire stelsel.² Voortaan kozen de leden van Provinciale Staten de leden van de Eerste kamer. Deze ‘getrapte’ verkiezing is sindsdien de vaste regel gebleven.³

Senaat vs. torentje

De parlementaire bevoegdheden van de Eerste Kamer worden in de Grondwet beschreven. Deze zijn beperkter dan de bevoegdheden van de Tweede Kamer⁴, maar uiteindelijk dienen alle formele wetten de Eerste Kamer te passeren en beschikt de Eerste Kamer over een vetorecht. Dit laatste betekent dat de vertrouwensregel ook geldt voor de Eerste Kamer. Die vertrouwensregel wordt echter doorgaans niet in stelling gebracht als het gaat om het kabinetsbeleid als geheel. De Eerste Kamer stemt geen kabinetten weg, maar spreekt een veto uit bij individuele wetten. Regeerakkoorden worden voorgelegd aan de Tweede Kamer, niet aan de Eerste. De fracties in de Eerste Kamer zijn formeel niet gebonden aan een Regeerakkoord en ook niet aan parlementaire akkoorden. De erkenning van de politieke betekenis van dergelijke akkoorden, ook in de Eerste Kamer, berust op de erkenning van het politieke primaat van de Tweede Kamer, die direct gekozen wordt en over meer parlementaire bevoegdheden beschikt. Niettemin kan de Eerste Kamer wetsontwerpen verwerpen. Uiteraard kan het dan voorkomen dat een wetsvoorstel zo cruciaal en betekenisvol is voor het functioneren van een kabinet dat bij het afstemmen van een wet in de Eerste Kamer ook het kabinet moet overwegen of het zijn ontslag moet aanbieden. Dat is gebeurd bij het veto over de gekozen burgemeester, een kroonjuweel van D66, in ‘De Nacht van Van Thijn’ (2005).

Senaat te politiek?

Als er gesproken wordt over de ‘politisering’ van de Eerste Kamer dan kan dit geen verwijt zijn dat de Eerste Kamer gebruik maakt van haar bevoegdheden. Een beter en intensiever gebruik van die bevoegdheden kan in omstandigheden zelfs gewenst zijn. In de Eerste Kamer zelf bestaat de opvatting dat de kwaliteit van wetgeving onder druk staat en wetten soms ‘kapot geamendeerd’ in de Eerste Kamer arriveren en stevige reparatie nodig is. De Eerste Kamer probeert met het oog daarop maximaal gebruik te maken van haar bevoegdheden. Er worden meer novelles (voorstellen tot wetswijziging) en moties aangenomen in de Eerste Kamer dan ooit tevoren. Ook neemt de informatiebehoefte van de senaat toe, wat onder meer blijkt uit het gebruik

van het instrument van hoorzittingen en eigen parlementair onderzoek. Een ongewenste politisering treedt op wanneer de Eerste Kamer de Tweede Kamer naar de kroon gaat steken of nog eens dunnetjes over doet wat al in de Tweede Kamer is gedaan. De Eerste Kamer moet in de luwte opereren om effectief te zijn, ze moet zich richten op kwaliteit en uitvoerbaarheid van wetgeving en beleid, en verdieping aanbrengen in de bezinning op politieke en staatkundige vraagstukken. Zo kan ze een parlementaire achterwacht zijn die nuttig is en eigen impulsen uitzendt. Ongewenste politisering is het als het primaat van de Tweede naar de Eerste Kamer verschuift, een ontwikkeling die helaas werd uitgelokt door de formatie van Rutte II. Het politieke lot van een kabinet wordt dan in handen gelegd van de Eerste Kamer. Terecht roept dat vragen op bij een groot publiek dat de zin van een tweekamerstelsel dan niet meer begrijpt. Ongewenste politisering kan ook het gevolg zijn van slordige omgang met onze parlementaire instituties. De PVV werkt daar helaas aan mee door in de Eerste Kamer moties

- Noten
- ¹ Bert van den Braak, *De Eerste Kamer. Geschiedenis, samenstelling en betekenis 1815-1995*, Sdu uitgevers, Den Haag, 1998, p. 37.
- ² Voor een goed overzicht van de geschiedenis van de senaat zie het in noot 1 genoemde proefschrift van Bert van de Braak of zijn overzichtsartikel in de bundel *De Eerste Kamer: Geschiedenis, samenstelling en betekenis 1815-1995* of zijn beknoptere overzichtsartikel in de bundel *De Eerste Kamer. De andere kant van het binnenhof: toen, nu, straks* van Vliegenthart en Van Raak (red.), Aspekt, Soesterberg, 2011, vanaf p. 31.
- ³ Wel werd een aantal maal de Grondwet gewijzigd om de zittingsduur van de senaat te verkorten, van 9 jaar uiteindelijk naar 4, en werd de gespreide verkiezing van de Eerste Kamer geschrapt, waardoor voortaan de samenstelling van de Eerste Kamer door één verkiezing in zijn geheel wijzigde.
- ⁴ Het recht van amendement en initiatief zijn voorbehouden aan de Tweede Kamer.
- ⁵ In uitzonderlijke gevallen kan door de regering een novelle aan de Kamer worden aangeboden, waarmee de wet op aangelegen punten wordt aangepast.

In de Eerste Kamer bestaat de opvatting dat de kwaliteit van wetgeving onder druk staat en wetten er soms ‘kapot geamendeerd’ arriveren en stevige reparatie nodig is.

van wantrouwen in te dienen tegen het kabinet als geheel. Daarvoor is de Eerste Kamer niet de aangewezen plaats.

De rol van de Eerste Kamer in de formatie

De vertrouwensregel moet aanleiding zijn om de Eerste Kamer op een of andere manier te betrekken bij kabinetsformaties. Daarom was de gangbare formulering bij formaties dat er gezocht moet worden naar een ‘vruchtbare samenwerking met de Staten-Generaal’. In 2012 nam de Tweede Kamer de regie over de formatie uit handen van het staatshoofd en verdween ook die formulering uit de formatieopdracht. De gesprekken over de formatie, die in het verleden meestal plaatsvonden in de ministerskamer van de Eerste Kamer, werden demonstratief verplaatst naar het gebouw van de Tweede Kamer. De aandacht voor de Eerste Kamer in het formatieproces, werd daarmee nog verder gemarginaliseerd. Dat bleek de inleiding tot een ernstige inschattingsfout: het kabinet Rutte II kan als minderheidskabinet in de Eerste Kamer niet effectief werken. Het zou wat ons betreft daarom verstandig zijn als de formulering over vruchtbare samenwerking met de Staten-Generaal als vaststaande regel terugkeert in toekomstige formatieopdrachten. Om een antagonisme tussen beide Kamers te voorkomen moet die formatie weer onder regie van de Koning plaatsvinden.

Terugzendrecht

De ontwikkeling van de laatste jaren wijst erop dat de Eerste Kamer een meer zelfbewuste rol speelt in het parlementair stelsel. Als dat betekent dat ze gebruik maakt van haar eigen bevoegdheden heeft de Eerste Kamer daartoe het volste recht en is het wellicht ook gewenst dat ze deze rol speelt. De snelle omloop van beleid, de ‘volatiliteit’ van de politiek, de kwaliteit van de wetgeving en de verhouding tot Europese wet- en regelgeving vragen om een meer actieve Eerste Kamer. Maar een Eerste Kamer die intensief gebruik maakt van haar bevoegdheden kan met alle goede bedoelingen in conflict komen met de Tweede

Kamer. Dat dreigt nu al te gebeuren rond het wetgevingsproces. De Eerste Kamer kan niet amenderen, ook al lijkt de novelle-praktijk zich in die richting te ontwikkelen. Uiteindelijk heeft de Eerste Kamer slechts de keus tussen aanvaarden of verwerpen.⁵

Varianten

Met het oog op deze onbevredigende situatie wordt regelmatig gepleit voor een terugzendrecht van de Eerste Kamer. Hiervan bestaan verschillende varianten, maar in de kern komt het erop neer dat de Eerste Kamer een wetsvoorstel dat ze onvolwaardig vindt en eigenlijk zou willen amenderen kan terugzenden naar de Tweede Kamer. Dat moet dan uiteraard eenmalig, met redenen omkleed en met aanwijzing van wat er verbeterd zou moeten worden. De Tweede Kamer zou die verbeteringen dan moeten doorvoeren en komen tot een aangepast wetsvoorstel. De vraag is wat daarna moet gebeuren. Moet het wetsvoorstel opnieuw aangeboden worden aan de Eerste Kamer, zodat deze haar vetorecht behoudt, of doet de Tweede Kamer het wetsvoorstel na terugzending af en verliest de Eerste Kamer haar vetorecht? Het tweede traject vergt grondwetswijziging en is gevoelig voor politisering. Het terugzendrecht kan dan een route voor smalle regeringscoalities worden om wetsvoorstellen er via de Tweede Kamer alsnog door te drukken en de Eerste Kamer buiten spel te zetten. De Eerste Kamer dient het vetorecht te behouden, maar kan wel afspreken dat na een tweede ronde door de Tweede Kamer niet nog eens een zware derde lezing in de Eerste Kamer zal plaatsvinden. Onder deze condities lijkt het terugzendrecht alleszins aanvaardbaar.

Extra taken: Europa...

De Eerste Kamer ontwikkelt zich, maakt intensiever gebruik van eigen bevoegdheden en stelt zich de laatste jaren zelfbewuster op. Aan die ontwikkeling leveren gewijzigde politieke, staatkundige en internationale omstandigheden een bijdrage. Een goed voorbeeld daarvan is de toegenomen aandacht voor Europese wetgeving. Het Verdrag van Lissabon geeft beide Kamers van de Staten-Generaal een gelijke positie met betrekking tot het toetsen van het Europese wetgevingsprogramma. Hierin is van een politiek primaat van een van

de Kamers geen sprake, de behandeling is ook niet ‘volgtijdelijk’ (eerst de Tweede Kamer dan de Eerste), maar ‘gelijktijdig’. Het toetsen van Europese wet- en regelgeving wordt een steeds groter onderdeel van het werk van nationale parlementen. De Raad van State heeft vorig jaar gewezen op een nog altijd bestaand ‘democratisch gat’ dat opgevuld kan worden als parlementen zich nadrukkelijker kwijten van hun taak met betrekking tot Europa. Voor de Eerste Kamer zou hier een belangrijke aanvullende taak kunnen liggen. Terwijl de Tweede Kamer zich nog altijd het sterkst richt op Nederland en nationale politieke discussies, zou de Eerste Kamer zich meer kunnen ontfermen over het toetsen van Europese wet- en regelgeving. Gezien haar taakopvatting zou dit op de weg van de Eerste Kamer liggen. Er is al eens gepleit voor een parlementaire Europadag. De Eerste Kamer zou die extra dag moeten toevoegen aan wat ze nu al doet om gericht en concreter vorm te geven aan de toetsing van wat uit Europa komt en al dan niet omgezet moet worden in nationale wetgeving.

... en parlementair onderzoek

Een andere ontwikkeling is de intensivering van parlementair onderzoek door de Eerste Kamer. In 2011-2012 is voor het eerst in de geschiedenis van de senaat een Parlementair Onderzoek uitgevoerd naar de hele privatisering en verzelfstandiging van overheidsdiensten. Dit onderzoek kwam voort uit een nieuwe informatiebehoefte van de Eerste kamer. Het onderzoek richtte zich niet op politieke verantwoordelijkheid, maar op parlementaire besluitvorming en kwaliteit van beleid. Op deze manier is parlementair onderzoek naar bredere wetgevingsthema’s een goed aanvullend instrument. Ook andere senaten in Europa kennen een eigen onderzoekstraditie en de Eerste Kamer heeft al aangegeven open te staan voor vervolgpacten. Het zou goed zijn als op dit punt meer van bestaande mogelijkheden gebruik wordt gemaakt.

Senaat direct kiezen

Zoals hierboven blijkt, zijn wij niet bang voor een Eerste Kamer die volop gebruik maakt van haar bevoegdheden. Een zelfbewuste senaat kan bijdragen aan de kracht van de parlementaire democratie. Gelet op het feit dat de Eerste Kamer

het zware middel van het veto op wetgeving kent, is het de vraag of ze niet zou moeten beschikken over een steviger kiezersmandaat. Zou de Eerste Kamer niet gewoon direct gekozen moeten worden door de bevolking? Volgens sommigen is het onwenselijk wanneer een direct gekozen Eerste Kamer een meer actuele afspiegeling kan vormen van het electoraat en op grond daarvan tegen een eveneens direct gekozen Tweede Kamer ingaat. Dan zou er een conflict tussen beide Kamers ontstaan. Maar dat kan niet het probleem zijn. De Eerste Kamer heeft nog altijd een beperkte macht, gelet op haar bevoegdheden ten opzichte van de Tweede Kamer. Zolang de Eerste Kamer het politieke primaat van de Tweede Kamer erkent is er niet veel aan de hand. De vraag zou moeten zijn of de bevolking niet een meer rechtstreekse invloed moet hebben op de samenstelling van de Eerste Kamer. Dat zou de Eerste Kamer een duidelijke democratische basis verschaffen en het ongelukkige begin in de negentiende eeuw goed maken. Zeker als de Eerste Kamer meer taken op zich gaat nemen, zijn rechtstreekse verkiezingen wenselijk. Gelet op het feit dat de Eerste Kamer een vaste zittingstermijn kent van vier jaar, kan ze bovendien een stabiliserende factor zijn in het parlementaire bestel. Om te voorkomen dat directe senaatsverkiezingen uitdraaien op een tussentijds referendum over kabinetsbeleid kan in dat kader ook worden overwogen om steeds een deel van de Eerste Kamer te herkiezen, zoals dat ook voor de grondwetswijziging van 1983 gebruikelijk was. In elk geval verbeteren rechtstreekse verkiezingen de democratische legitimatie van de grondwettige bevoegdheden van de Eerste Kamer. De bevoegdheden van de senaat waarborgen daarbij wat ze is en moet zijn: Kamer van toetsing en reflectie, hoeder tegen overijling en huis van heroverweging. ■

Auteurs Roel Kuiper is fractievoorzitter van de Eerste Kamer-fractie van de ChristenUnie. Harmjan Vedder is medewerker van de Eerste Kamer-fractie van de ChristenUnie

Samenvatting Versterk de eigen rol van de Eerste Kamer door:

- Een sterker mandaat door directe verkiezing
- Terugzendrecht met behoud van veto
- Een extra vergaderdag voor Europa
- Meer wetgevingsonderzoek

Van vissersdorp naar Foodvalley

DOOR GEERT JAN SPIJKER Ben Visser is de jongste burgemeester van Nederland. Hij verruilde vissersdorp Urk, waar hij wethouder was, voor 'Foodvalley-village' Scherpenzeel, aan de rand van de Veluwe. Hij heeft het hart op de tong, en toont zich daarmee een echte Urker. Hoe bevalt hem de overgang van het uitgesproken Urk naar het ingetogen Scherpenzeel? En waarom wilde hij op 31-jarige leeftijd al burgervader worden?

Burgemeesters zijn meestal heren op leeftijd. Ben je niet wat jong voor dit ambt?
Ik zie een trend dat er steeds meer jonge burgemeesters komen. Zelf was ik vroeg actief in de politiek, het is mij met de paplepel ingegoten. Ik was jong als raadslid en als wethouder, maar alles bij elkaar ben ik nu tien jaar actief in de politiek, dus niet meer onervaren. Op Urk was ik naast wethouder locoburgemeester en moest ik al regelmatig optreden als burgemeester: veiligheidsoefeningen leiden en in het openbaar optreden als locoburgemeester: ik vond het erg interessant en mooi om te doen. Tegen het eind van deze termijn als wethouder heb ik overwogen om terug te keren naar het bedrijfsleven of door te gaan als wethouder. Toen kwam deze vacature.

Wist je meteen: hier moet ik op reageren?
Scherpenzeel is een schitterend dorp. Daar burgemeester zijn is echt een voorrecht. Toch heb ik getwijfeld of ik niet toch eerst nog een termijn door zou gaan als wethouder. Maar na een goed gesprek met Bort Koelewijn (ChristenUnie-burgemeester in Kampen, red.) heb ik besloten er gewoon voor te gaan. Bort trok me over de streep, hij zei: 'Schrijf gewoon een brief. Er is niks mis mee dat je jong bent.'

Verlang je soms niet naar het politieke? Als wethouder en raadslid kon je veel uitgesprokener zijn.
Ik ben op de inhoud gericht, altijd geweest. Dat vind ik ook het handelsmerk van de ChristenUnie. De inhoud staat centraal. Dat zie je ook heel goed terug bij de manier waarop Arie Slob en de Kamerfractie zich manifesteren. Daar ben ik erg enthousiast over. Als politieke partij zijn wij er om het belang van dorp, stad en land te dienen. Politiek profiel is belangrijk, maar het algemeen belang staat voorop. Als raadslid en wethouder stond ik er zo in, nu als burgemeester nog meer. Je staat in deze functie echt middenin de samenwerking, spreekt mensen van jong tot oud, in de kroeg en in de kerk. Prachtig.

Hoe bevalt het in Scherpenzeel? Lijkt het op Urk?
Scherpenzeel is een mooi dorp, ligt heel mooi in de omgeving. Lekker centraal. Het zijn hier hele lieve mensen, heel gemoedelijk. Ook het traditionele komt overeen. Verder is men hier behoorlijk kerkelijk georiënteerd, al heeft de ChristenUnie er maar een zetel. Het is allemaal heel overzichtelijk en kleinschalig. Men wil het samen doen. Dat herken ik van Urk.
Het leuke van Scherpenzeel is dat het min of meer een grensplaats is tussen het Gelderse platteland, de Veluwe en het meer stedelijk georiënteerde Utrecht. Dat zie je terug in de samenstelling van de bevolking. Een mooie mix. Boeiend!

Ik neem aan dat er ook aanzienlijke verschillen zijn met Urk?
Zeker zijn die er, al wil ik die niet overdrijven. Op Urk zijn mensen heel direct. Je hoort het direct als iets goed is of niet. Men heeft het hart op de tong. Hoezo kloof tussen politiek en burger? Hier in Scherpenzeel is dat iets minder, mensen zijn indirecter, meer ingetogen. Men kijkt eerst de kat uit de boom. Maar als je jezelf geeft, krijg je er wat voor terug, dat merk ik nu al aan de reacties uit de gemeenschap.

En de vis is vervangen door de food!
Inderdaad, maar in beide plaatsen is men erg ondernemingsgezind. Op Urk met visserij, hier met landbouw en (pluim)veeteelt. Als onderdeel van Foodvalley kent Scherpenzeel veel bedrijvigheid. Kleine en grote ondernemingen, zowel lokaal als internationaal.

Je hebt naast de typische burgemeestersfuncties als voorzitter van college en raad, hoofd brandweer en veiligheid ook één inhoudelijke portefeuille: economie. Ik heb het idee jouw hart daar ligt, meer dan bij natuur en milieu. Klopt dat?
Je twitterde recent: Natura 2000 nekt Gelderse bedrijven...

Ik ben niet tegen groen, integendeel, maar wel tegen een overdosis aan wetgeving. Rentmeesterschap is een belangrijke christelijke waarde; een cultuurofdracht, bouwen en bewaren. Rentmeesterschap moet samengaan met ruimte voor ondernemerschap, en andersom. Binnen de ChristenUnie zie ik twee golfengtes: een meer stedelijke die erg voor meer wetgeving en belasting inzake duurzaamheid pleit, een niet-stedelijke die meer uitgaat van ondernemers. Omdat ze in de dagelijkse praktijk ondervinden wat die wetgeving betekent.

Ik wil die golfengtes niet tegen elkaar uitspelen, want we horen bij elkaar. Bijvoorbeeld: Ed Anker, bestuurder van een grote stad als Almere, en ik van een klein dorp in de provincie. We denken over sommige zaken best verschillend. Toch zijn we aan het eind van de dag goede vrienden, en delen we onze passie voor de ChristenUnie. Het kan ook goed samengaan. Op Urk was ik bijvoorbeeld initiatiefnemer van gecertificeerd duurzaam vissen. En hier in Scherpenzeel heb je bijvoorbeeld Interface, een wereldwijd miljardenbedrijf dat tapijttegels produceert op basis van hergebruikt materiaal. Koploper groen ondernemen. Dat is de manier om groen en ondernemen vorm te geven.

Iemand die ik voor dit interview sprak, omschreef jou als 'man van het volk'. Wat vind je daarvan?
Dat vind ik een groot compliment. Ik probeer niet alleen politicus onder de politici te zijn, of bestuurder onder bestuurders - dat sluipt er heel makkelijk in - maar ook voeling met de burgers te houden. Politici zijn immers vertegenwoordigers van het volk, dat moeten ze nooit vergeten. Ik vind geopolitieke problematiek razend interessant, maar politiek gaat ook om de problemen van de burger om de hoek, in het land. Populisten snappen dat goed en benoemen sommige dingen terecht - al hebben ze niet altijd oplossingen, en onderschatten ze de waarde van de nuance. Zichtbaarheid is goed. Je mag best vertellen wat je vindt, maar politici moeten niet alleen maar denken in krantenkoppen. Politici moeten dienstbaar zijn, ze moeten er voor alle mensen zijn, burgemeesters helemaal. Die houding. Typerend voor de ChristenUnie, vind je niet? ■

Opvallen in de kakofonie van meningen

DOOR RIEKE ELSENBROEK, COÖRDINATOR OPLEIDING Dit najaar konden kandidaat-raadsleden zichzelf in één dag klaarstomen voor de campagne door een training te volgen. Eén van de opties was een training Persoonlijke profilering. Waarom zou je je een dag toewijden op dit onderwerp? En hoe train je jezelf daar eigenlijk in? Ik vroeg het aan Aldrik Dijkstra, raadslid in Hilversum en één van de trainers.

Wat versta je daar nu precies onder: persoonlijke profilering?

Dat je herkenbaar bent en op een korte en kernachtige manier kunt vertellen wie je bent, wat je doet en wat je wilt.

Wat betekent dit in de politiek?

Dat je je onderscheidt van anderen door voor een paar speerpunten te kiezen waarvoor je je inzet en waar je veel van weet. De gemiddelde politicus wil over alles een mening hebben en vindt het belangrijk dat hij over alles kan meepraten. Op die manier kun je meestal niet iets echt goeds over je speerpunten zeggen omdat je geen expert bent op dat gebied. Als je focust op je speerpunten, ga je speciaal daarvoor de boer op.

Waarom is het zo belangrijk?

Voor de herkenbaarheid! Door een scherp profiel te tonen zullen mensen zich herinneren waar je het over had en wie je bent. Je laat een duidelijk beeld achter en je ontstijgt de massa. Je valt op in de kakofonie van meningen, omdat je laat zien dat je gedreven bent om met dat onderwerp iets te bereiken. Het verhoogt ook je effectiviteit omdat je je expertise en energie inzet voor enkele doelen.

Moet ook een eenmansfractie zulke scherpe keuzes maken?

Zeker, nog nadrukkelijker! Als eenmansfractie moet je één of twee speerpunten kiezen en daar heel goed in zijn, en je moet ook kiezen waar je het gewoon helemaal niet over wilt hebben. We moeten een beetje af van het bestuurlijke imago, denk niet alleen: "Het gaat toch om een goed bestuur". Je moet ook de media halen!

Hoe kun je werken aan een scherp profiel?

Op heel veel manieren, ik noem er een paar.

1. Kies onderscheidende speerpunten die je hart hebben. Maak ze zo concreet als maar kan.
2. Kijk hoe bekende politici het doen. Analyseer waarom je hun boodschap hebt onthouden.
3. Vraag feedback van je fractiegenoten om je scherp te houden. Bevraag elkaar binnen de fractie: wat wil je nou eigenlijk? Dat kan confronterend zijn, want je kunt ook tot de ontdekking komen dat je niet zo goed weet wat je precies wilt.
4. Volg een training Politieke profilering! Hierin oefen je om kort en krachtig neer te zetten wie je bent en wat je wilt.
5. Ga op twitter, daar moet je in 140 tekens je boodschap brengen.

Tot slot: tijdens het Uniecongres kunnen lijsttrekkers een workshop Persoonlijke profilering volgen. Dit is je laatste kans om in een vertrouwde omgeving te oefenen, in een arena zonder leeuwen. Grijp die kans! ■

Meld je aan voor de workshop

Wie: Lijsttrekkers
Wat: Persoonlijke profilering
Wanneer: Tijdens het Uniecongres op 1 februari
Waar: Lelystad
Hoe: Via www.christenunie.nl/opleiding/workshopp.

ChristenUnie
Opleidingscentrum

Lokaal leiderschap verat landelijk leiderschap

DOOR EPPO BRUINS, HOOFDREDACTEUR

Wethouders en gemeenteraden hebben een spilfunctie in onze samenleving. Het gemeentelijk apparaat is de overheidslaag die het dichtst bij de mensen staat. De wethouder kan zomaar aan je keukentafel zitten om naar je zorgen te luisteren, hij kent de ouders van de kleine school die op omvallen staat bij een gemeentelijke fusie, hij viert mee met de overwinning van de plaatselijke voetbalclub. Zichtbaarheid en betrokkenheid zijn onderdeel van lokaal leiderschap.

Te snelle opeenvolging wetten

Maar lokale bestuurders die dicht bij de mensen staan, vangen per definitie ook de klappen op: schampere opmerkingen, cynisme, wantrouwen en boze burgers die hun gram komen halen. Je moet nogal stevig in je schoenen staan als wethouder of raadslid.

Nu zijn onze lokale bestuurders niet voor een kleintje vervaard en menigeen heeft jaren ervaring. Zij zijn goed in staat om hun beleid te verantwoorden richting de burger. Echter, een van de grootste gevaren voor de geloofwaardigheid van lokale bestuurders komt de laatste jaren uit Den Haag: de snelle opeenvolging van kabinetten, verkiezingen, gelegenheidscoalities, wetsvoorstellen en wetten maakt dat het uiterst lastig is geworden om aan de burgers uit te leggen wat er nu precies op hen afkomt.

Een voorbeeld daarvan is het sociale stelsel. De Wet Werken naar Vermogen (WWnV) zorgt ervoor dat veel op het gebied van werk en sociale uitkeringen zal neerdalen in de onderste overheidslaag. Tegelijkertijd zou dit gepaard gaan met een forse bezuiniging op het sociale stelsel. Daar overheen kwam het sociaal akkoord en nog voordat alle inkt daarvan droog was, werd de WWnV alweer vervangen door de Participatiewet, terwijl de eerste nog niet was ingevoerd! De wet die er nooit kwam, maar waar je je als lokaal bestuurder alweer geruime tijd op aan het voorbereiden was, wordt vervangen door een andere wet waarvan je maar weer moet hopen dat die ooit in werking zal treden.

Acroniemen verdwijnen en verschijnen

Als lokaal bestuurder moet je ervoor zorgen dat jouw gemeente klaar is om de veranderingen en de nieuwe taken aan te kunnen. Bovendien wil je aan de burger kunnen uitleggen wat ze te wachten staat. Maar veel van wat in 'het Haagse' gebeurt, valt niet meer uit te leggen. Geen continuïteit, geen visie, geen leiderschap. Met ieder coalitieakkoord worden organisaties gesplitst of gefuseerd. Budgetten worden iedere twee jaar gedecentraliseerd, gecentraliseerd of gekort. Acroniemen en instanties verdwijnen en verschijnen. Hoe moet je dit als lokaal bestuurder nog uitleggen aan de keukentafel?

Het is voor mij duidelijk dat ons land grote behoefte heeft aan een stabiele meerderheidsregering die de rit uitzit. Sombere vraag ik me wel eens af of het uitmaakt welke regering er zit, als ze maar blijven zitten. Gewoon om eens even rust te hebben voor lokale bestuurders om nieuw beleid werkbaar te krijgen. Om te kunnen uitleggen wat de mensen te wachten staat. Beter een slechte boodschap brengen en vervolgens naar eer en geweten de pijn verdelen en verzachten, dan een goede boodschap moeten brengen die nooit zal uitkomen. Leiderschap en geloofwaardigheid hebben alles met elkaar te maken. ■

‘Jozef vind ik een prachtig voorbeeld. Hij kon Farao’s droom alleen uitleggen omdat God hem de droom en de uitleg had doorgegeven. Jozef had kennelijk leiderschapskwaliteiten, maar zijn functie had hij niet aan zichzelf te danken. Het draaide om afhankelijkheid.’

Ben Tiggelaar, pagina 7

